

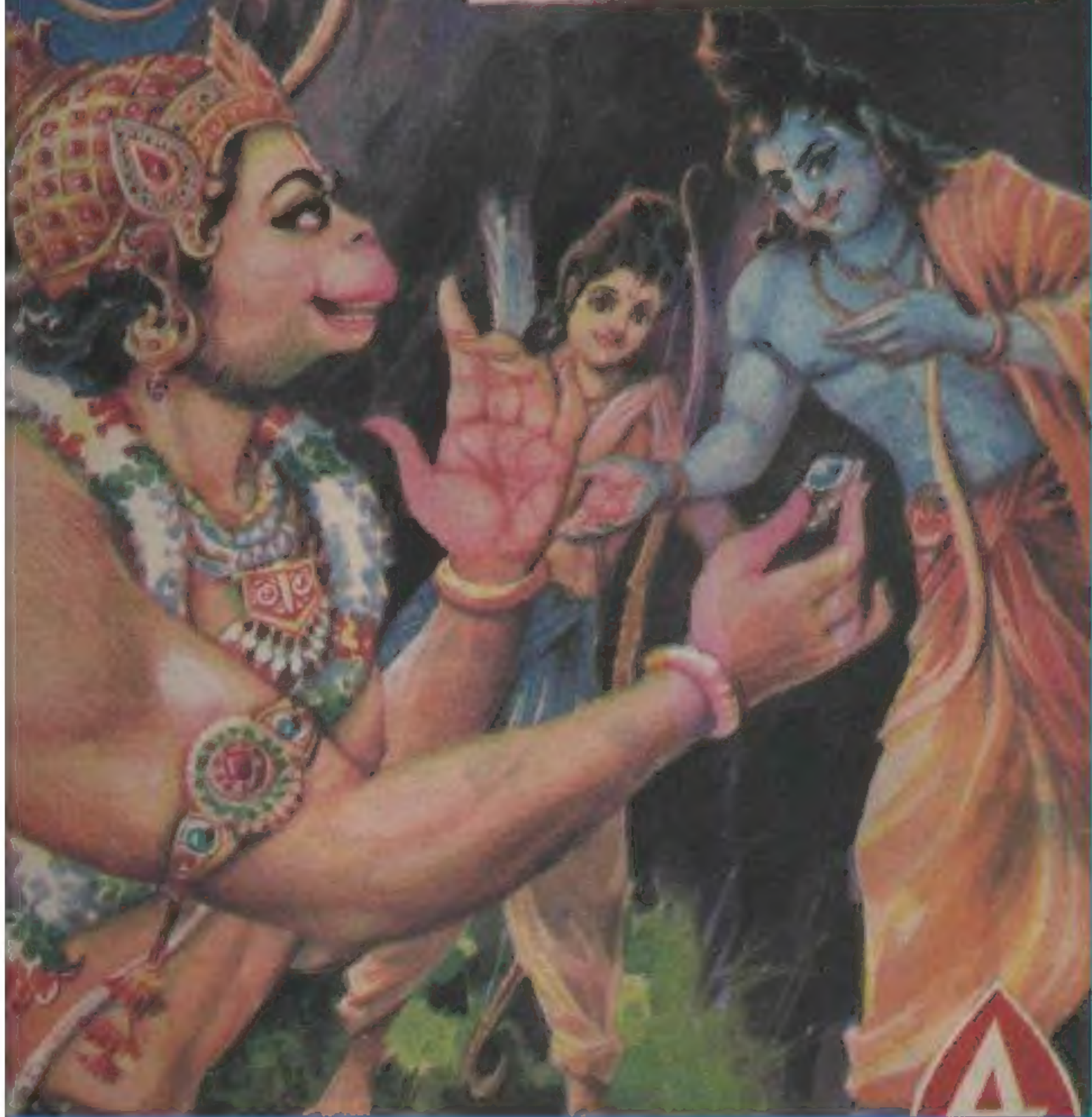

/ 68

चांदोबा

डिसेंबर १९९१

जगाची शांतीकडे वाटचाल

अमेरिका नि रशिया जगातील दोन महान शक्तिशाली देश आहेत. आपल्या जवळ असलेल्या भयानक अण्वस्त्रांचा साठा काही जी शिखर-बैठक झाली त्यामुळे या दोन देशात गेलं वर्ष शतक बुमसगारे अविश्वासाचे वातावरण जरा निवळले आणि भयानक अण्वस्त्रांच्या निमित्तीमुळे जगाला वाटणारा धोका थोडा कमी झाला हे निविवाद आहे.

या दोन देशातील अण्वस्त्र निमित्तीची चढाओढ जेव्हा वाढत चालली होती तेव्हा जगातील अनेक देश भयभीत झाले. शेवटी १९८२ मध्ये या दोन्ही देशांनी परमाणु-

उमलत्या
बवाये
बहरती रंग

मज्जाच मज्जा
शाळेचा एकदम घमाल
नवीन फेव्हिकील
स्टुडंट्स पोस्टर कलर्सनी
केली सॉलिड कंगाल !
लोण्यासारखे मऊ मऊ
कुठला ठेवू कुठला घेऊ
पोपटाचा हिस्सा की चोलीचा

लाल घेऊ! निळा घेऊ

की बर्फासारखा

थोडी करा खटपट

चित्र काढा पटपट

फेव्हिकील स्टुडंट्स

पोस्टर कलर्सनी

रंग भरा झटपट

सुलभताला वाळगा आईची मिती
फेव्हिकील रंग जगता सगळी

पांढरा घेऊ !

मोफत

पेन्ट-ए-पोस्टर :

२५ मि. - फेव्हिकील, रंग रोल ११५३७

सर्वीस ठा. पुणे ४११००५, ४११००५

फेव्हिकील
स्टुडंट्स
पोस्टर कलर्स

सर्वीस ठा. पुणे ४११००५, ४११००५

फेव्हिकील
स्टुडंट्स
पोस्टर कलर्स

नाव : _____ वय : _____
पत्ता : _____
शाला : _____

अस्थांची निर्मिती कमी करण्याबाबत आपापसात वाटाघाटी सुरू केल्या.

याप्रमाणे ९ वर्षे दोन्ही बाजू राहिती आणि तेंवटी दोन्ही देशांनी शेकडा ३० अण्वस्त्रे कमी करण्याबाबत 'स्टार्ट' संधि-पत्रावर स्वाक्ष्म केल्या. प्रत्यक्षात रशिया शेकडा ३५ टक्के अण्वस्त्रे कमी करील नि अमेरिकेक शेकडा २५ टक्के यामुळे कमशः २००० नि ७००० परमाणू-अस्त्रे नष्ट केली जातील.

संरक्षण-विशेषज्ञ सांगनात की कोणत्याही देशाचे अण्वस्त्रे नुकसान करण्यासाठी ४०० बॉर-हेड पुरेशी आहेत. या संधिपत्राची एक विशेषता अशी आहे की दोन्ही राष्ट्रे मिळून अण्वस्त्रांची ने-आण करणारी

प्रत्येकी १६०० याहूनच आपल्याकडे ठेवू शकतात. याचा अर्थ असा की हेकळे रूप आहेत, पण फेकावचे साधन मात्र जवळ नाही.

या 'स्टार्ट'च्या संधि-पत्राची मुदत १५ वर्षांची आहे. नंतर दर पाच वर्षांनी यात योग्य ते बदल करता येतील. यात एक अट अशी आहे की दोन्ही बाजूंनी नियुक्त केलेल्या त्रिरीक्षण-समितीचे सदस्य संधि-पत्राची अंमल-बजावणी तोंट बाणू असल्याचे पाहू शकतील.

जग शांतीकडे वाटचाल करीत आहे अशी आपण आशा करायला काही हरकत दिशत नाही.

खोडकर भूत

ललितपुर गावात तलावाच्या किनारी

एक शंभर वर्षांचे जुने वडाचे झाड होते. एक दिवस खोड्याळ नावाचे एक भूत कुठूनसे आले आणि त्यात या झाडावर आपला मुक्काम ठोकला. ते भूत कारण खोडकर आणि जावट होते.

एके दिवशी लव्याकाळी सावन आणि रामदीन नावाचे दोन खेळत बसून त्या वडाखाली बसले. सावनला छान छान खेळी होती. त्या खोड्याळ भूताने त्याच्याजवळ जाऊन त्याची खेळी जोरात बोटली.

बेवनेने बळवळून सावनने रागाने राम-दीनकडे पडिले. शतभोठ खात त्याने रामदीनला विचारले-“का रे? माझी खेळी का सोडलीस तू?” आणि यसे विचारला नाच त्याने रामदीनच्या घोवाडीत मारली.

रामदीनचाही पारा नडला-“का रे? तुम्ही ती घाणेरडी खेळी ओवून यला काय

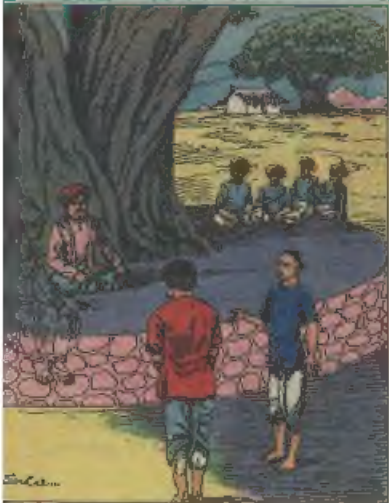
करायलाय? पण बघ, आता मात्र तुम्हांच ओढणार मी तो!” असे म्हणून रामदीनने सावनच्या शेंडीला चांबलाच झटक दिली.

आता दोघांची चांगलीच जुंपली. आपसात भांडत, गिऱ्या येत दोघांनी तकार करायला गावपाटलाकडे पोचले. खोड्याळही बद्दल्य रूपाने या दोघांच्या मागीमाग गेले.

ते दोघेजण जेव्हा पाटलाकडे पोचले तेव्हा पाटील बाबडीलच चिरूट ओडत, गावकऱ्यांशी गप्पा मारत बसलेले होते.

सावनने सारी हुकीकत पाटलाला निवेदन करून म्हटले-“मा रामदीनला चांगली कडक शिक्षा करा.”

यावर रामदीन म्हणाला-“मुलीच नाही, हा सावन अगदी बेघडक खोट बोलतोय. मी काहीही केल नसताना त्याने उगीचच माझ्या घोवाडीत मारली. बघ

बोधावरच बसल्या-“या वर्षी तुम्ही दोंध कर भरभार जाहात की नाही? तो तुम्हाला लक्षापर्यंतच मूढत देत आहे. तोपर्यंत कर भरला नाहीत तर तुमच्या बोधांच्याही जमिनी जप्त करीन श्री! काय सज्जकात?”

पाटलाची बायको रत्ना ही मोठी मांड-कुदळ बाई होती. पाटलाचा अंधंयट जळलेला सिसा पाहून तिने कडक आवाजात विचारले-“ते केले निवृत्त मोठण काही पांजत नाही. चांगला सेन्यासारखा कुडसा जाळून आलात ना?”

खोडपाळ्याच्या मनात आले की आता या जोडप्यात मांडण लावून देऊन त्यांचीही मंजूर व्हावी! त्याने पाटलाच्या हातातली कडी उचलून बोरात रत्नाच्या पाठीत मारली. आपण स्वतः काही न करताच आपल्याच हातून पाटलाची मार बसलेला पाहून पाटील एकदम आश्चर्यचकित झाला.

मार बसल्याबरोबर रत्ना मान एकाद्या कुनीसारखी निताळून ओरडू लागली-“बाबा, आता मी ही गप्प नाही राहाणार! तुमच्यावर आता बंक्कामत आणली नाही, तर माझं नाव रत्ना नव्हे! परवा पहाटेच त्या देवूकडून पाचवे रुपये लाच खाऊन तुम्ही त्याच्या नाजूने त्याच दिलात ही बातमी मनात प्रत्येकाच्या कानावर नाही घातली तर नाव बदलून ठेवीन.” इतके

बोडून रागाने फुलफुलतच ती बराबाहेर पडली अन् गल्लीतल्या लोकांना गोळा करून तिने त्यांना बातमी सांगून टाकली.

लोकांवर या बातमीचा परिणाम झालाच. गावच्या काही मोठ्या लोकांनी एकत्र येऊन काही बोलणी करून एक निर्णय घेतला आणि ‘पाटलाला आपल्या अधिकारपदावरून हूर करावे’ असा जजे बरिष्ठ अधिकार्यांकडे केला. त्यांनी तीन दिवसात पाटील जन्डकानां यांना अधिकार-पदावरून काढून घेण्या एकाची रथा जागी नियुक्ती केली.

मानन्तर काही दिवसांनी खोडपाळ संघ्याकाळी हाडाच्या फांत्यावर आठवे होऊन झोपायच्या तपारीला लागले. इतक्यात त्याला आडाखाळी बोन माणसं काही कुजबुजत असल्याची वाहून लागून ते बडावरून खाली उतरले. बोधांच्या बोलण्यावरून त्याला कळले की ते दोघे चोर असून त्यांची नावे करमू व बेचू अशी आहेत.

करमू-बेचू थोड्या वेळाने तेथून निघाल्यावर खोडपाळही त्यांच्या मागोमाग निघाले. ते दोघे लावकार रत्यचट्ट यांच्या घरासो पोचले. घराच्या भिंतीला त्यांनी श्रीक पाडले. बेचू आत शिक लागला आणि करमू परा जावुला होऊन पहारा करू लागला.

आता खोडपाळला चांगली संधी मिळाली. भोकात शिरलेल्या बेचूचा एक राय त्याने पकडला. कोणी येत असल्याची सूचना देण्यासाठी करमूने आपला पाय पकडला वसेल असे समजून बेचू बाहेर येण्याचा प्रयत्न करू लागला, पण खोडपाळने त्याला असे पकडले होते, की त्याला माहेरही येता येईना, अन् बावही शिरता येईना. बेचूने आपला पाय सोडायला सांगत तो माडायचाही प्रयत्न केला. त्याला करमूचा फार राग आला होता.

इतक्यात पहारा देणारा करमू तेथे बेऊन पोचला अन् खोडपाळने बेचूचा पाय एकदम सोडून दिला. भोकात घडपडण्याच्या

खोडपा

प्रत्येक लहान-सहान चोरीत पकडला-गेल्यात, तर माझा मासिक हप्ता कसा चुकवू शकाल? हे पहा, उद्या या वेळी तुम्ही माझ्या हातावर एक हजार रुपये ठेवापणा हुबेत. बाहीतर मी स्वतःच तुम्हाला घुंढून पकडीन. जात्या... त्या पाय लावून पळ्या पाहू इच्छून!" आणि अशा तऱ्हेने कोतवालाने चोरांना सोडून दिले.

हा सारा प्रकार पहात असणाऱ्या ओढ्याळाला कोतवालाचा लाचसाळपणा कळून चुकला आणि त्याने ठरवले की या कोतवालाला थांगला घेऊन सिकव्यालयात हवा!

दुसऱ्या रात्री बेचू-करमूनी मध्यरात्रीपर्यंत कुठेतरी हात मारायचा प्रयत्न केला, पण त्यांना यश आले नाही. निचारे उदास झाले आणि लटकलेल्या चेहऱ्यांनी येऊन त्याच बऱ्यासाठी येऊन बसले. ओढ्याळच्या मनात अचानक एक विचार चमकला. पटकन तो जमीनदाराकडे गेला अन् त्याच्याकडची दागिन्यांची पोटली उचलून घेऊन पुन्हा आपल्या अड्ड्यावर येऊन पोचला. नंतर साट्यावरून त्याने ती पोटली चोरांसमोर टाकली.

पोटली पहिल्याबरोबर बेचू-करमूनीच्या जिवात जीव झाला. वनदेवतेचीच आपल्यावर कृपा झाली असे समजून ते दागिने

घेऊन मोठ्या आनन्दाने ते निघून गेले. काही दागिने त्यांनी त्या कोतवालाला 'नजरामा' म्हणून देऊन त्याला वास्त केले.

कोतवालाच्या बायकोला दागिन्यांचे थारी वेड होते! ते दागिने घालून ती खूप नटून-सडून नेमकी जमीनदाराच्या घराच्या कुठल्याशा समारंभाला गेली! आपल्या घराचे दागिने कोतवालाच्या बायकोच्या अंगावर पाहून जमीनदारीत आपल्याचकड झाली. पटकन आऊन तिने आपले दागिने ठेवायची टूंक उधडून पाहिली, तर दागिने कुठायत!

जमीनदारांनी ते ताबडतोब हुकीकत जमीनदाराच्या कानावर पातळी, कोतवालणीला जाब विचारला गेला अन् कालच

नवऱ्याने आपल्याला दागिने दिल्याची गोष्ट तिला सांगायची लागली. जमीनदाराने लगेच कोतवालाला बोलावून घेतले. इकडे त्याच वेळी उरलेले दागिने विकण्याच्या प्रयत्नात बेचू-करमूनी पकडले गेले.

अशा प्रकारे चोरांबरोबरच कोतवालही तुकंग्याची हवा कायद्या गेला; आणि खोडकर ओढ्याळ आनन्दाने उद्याचा पाऊ लागले.

एकदा चार गावकरी त्या जुन्या बटा-खाली बसून गोष्टी करत होते. त्यांच्या बोलण्यात गावचा पंडित व मन्मतेसा शानदीप यांचा निषेध निघाला. या शानदीपला आपला चार वर्षांचा नातू अगदी जीव की प्राण वाटे. एक पळवणारी तो आपल्या नातवाशिवाय राहू शकत नसे.

झाडावर बसलेल्या खोड्याळाने विचार केला की आता या पंडिताची जरा छेंदळाई करावी. खोड्याळ रुंगेचें ज्ञानदीपच्या वरी पोवला. घरामागे खेळणाऱ्या नातवाला उचलून तो एका फळबागेत घेऊन गेला. तिथे पोरानमोर काही पेऊ आणि जावे ठेवून खोड्याळ एका आम्हाच्या झाडावर चढून बसला.

खोड्याच वेळाले ज्ञानदीप नातवाला घोषित गावकऱ्याबरोबर त्या बागेत पोचला. फळं खात बसलेल्या आपल्या नातवाला तेथे पाहून तो आश्चर्याचकित झाला. यामागे नक्कीच काही रहस्य असावे, असा त्याला संशय आला.

साबंडलीन गावकऱ्यांना आजून्ना सरायळा सांगून ज्ञानदीपने तेथेच जमिनीवर छडीने एक वर्तुळ काढले. नंतर काही मन्त्र म्हणून त्याने त्या खोडकर भुताला आवाहन केले. खोड्याळ आता सीतीने कापू लागले, आणि पुन्हा पुन्हा पंडिताच्या पायावर लोटांगण घालून क्षमा मागू लागले.

ज्ञानदीपने त्याची चौकशी करून, साधनची सैदी खोड्यापासून, सर्व भटनांचा पाडा खोड्याळकडून वाचवून घेतला.

नंतर ती पंडित खोड्याळला म्हणाला— “आजयवैत तू ज्या खोड्या केल्यास त्या मुळे गावचं मलंक झालं. लाचखोर पाटील आणि फोतवाल पकडले गेले, त्यांना चांगली शिक्षाही झाली. पण जाता तू माझ्या नातवाला जे पळवून आणलेस, त्यात कोणाचा काय फायदा झाला? हे तर जगदीश वाईट कृत्य केलेस ना? म्हणून मी तुला एक लहानशी शिक्षा करणार आहे.

“शिक्षा? कोणती बरे ती?” बाबकून खोड्याळाने विचारले.

“ऐक! जाता, या क्षणी तू हे गाव सोडून जा. जन्म गावापासून आठ ब्रह्म कोसांच्या जात पुन्हा दिसू नकोस. कळलं?” ज्ञानदीप म्हणाला.

“समजलं महाराज! हेच माझं नशीब!” असे म्हणून खोड्याळ वीस कोसांच्या अंतरावरील डोंगराकडे निघून गेले.

[८]

[पूर्वकथा: चाचे लोकांच्या ताबडोस सापडलेल्या पाच मुलांना बाचवण्यासाठी लोकांच्या मागीर बघून अपूर्व व सभरी जहाजावर पोचले. व्यापारी जहाज लुटल्याचे जे कारस्थान गरसनायने आपल्या टोळीच्या साहाय्याने रचले, ते यशस्वी झाले. व्यापारी जहाजातल्या चांगल्या बळकट तफांनी राज्याच्या टोळीला कैद केले आणि त्यांच्याच भवतीने सभरी व ती पाचही मुले आपल्या गहराकडे परतली.]

आपली मुल हातीपायी बड बरी परतलेली लोकनी त्याला अक्षरशः चौक्यावर उचलून पाहून त्याचे भाईबाप व नातेवाईक वेगळे.

कारण खूप झाले. दुष्ट चाचे पकडले गेल्यामुळे त्यांच्या आनंद्यात आश्चर्य भर पडली. राजाने चाच्यांना कैद केले आणि मुलांच्या धर्य व बाइस या गुणांची स्तुति केली. निराश्रय: समोरचा राजाने खूपच गौरव केला. समोरची बुद्धि व बाइस बाइस पाळन केले.

“बादोवा”

मान-सन्मानाची आणि कौतुकाची छाट काहीशी ओसरल्याबरोबर समीर एकटाच बापल्या घराजवळच्या एका एकान्त स्थानी गेला आणि त्याने अपूर्वचे स्मरण केले. अपूर्वने त्याला वचन दिले होते की—तुला जेव्हा कधी मला भेटायचेसे वाटेल, तेव्हा एकान्त जागी जाऊन माझे स्मरण कर. मी लगेच येऊन तुला भेटेन. पण आता समीरने होळे मिटताच त्याला अपूर्वचा अंजुळ स्वर एक आला—“मी इथेच आहे समीर! अरे आता मलाच तुला भेटायची इच्छा झाली होती म्हणून मी इकडे बालो, तर पहा काम आवश्यक! तुही मलाच बोलवायला इकडे आलास!”

अपूर्वला आता अचानक समीर पाहून वाश्चर्याने अन् आश्चर्याने समीरच्या तोंडून शब्दच फुटला! तो नुसताच—“आ, आ...” करू लागला.

“अरे आपल्याला जो ज्ञानच झालाय ना, तो वापण साध्या गावकऱ्यांनाही दाटायला हवा. विशेषतः तुमच्या गावातल्या गरीब लोकांची परिस्थिती फारच हुलासीची आहे. त्यांना पोटभर खाण्याची मिळत नाही, नि लंगर करू नयेही नाही मिळत! तू त्यांना काही मदत नाही करू शकत?” अपूर्वने समीरला विचारले.

“मी कशी मदत करणार मालक? मला मदत करावी असं खूप वाटतं! त्यांच्या सान्या परिस्थितीचं मूळ-त्यांची गरिबी हेच आहे. माझ्याकडे पैसे असतील तर ना मी मदत करणार? मजबूत कुठला आलाय पैसा?” समीर विचार करीत उतरला.

“तुला पैसा मिळवून चापची व्यवस्था मी करतो. अरे, पण मी तुला मागेच सांगितलंय ना, कि मला मालक म्हणत जाऊ नकोस? पुन्हा वसं कैलस तर मी बोलणारच नाही तुझ्याशी!” अपूर्वने आपली दाराजी व्यक्त करीत म्हटले.

“बर बाबा मित्रा, तुम्ही आज्ञा प्रमाण! आता तर हाक? हं, पण तू मला पैसे कसे जमवून देणार?” समीरने त्याला विचारले.

“मी जेव्हा त्या बाबांच्या जहाजावर होतो ना, तेव्हा शिलाहोपावर त्यांनी लपवलेल्या खजिन्याबद्दल बोलताना ऐकलं मी. जवळ जवळ वहा वर्षांपूर्वी एक राजकुमारी लग्नानंतर सासरी निघाली असताना बाबांनी त्या लोकांवर हल्ला करून त्यांची अपत्ती, दागिने वगैरे लुटली होती. मी जसं ऐकलं की...” अपूर्व पुढे काही बोलणार, इतक्यात समीर उत्साहाने म्हणाला—“हो, हो! त्या डाक्याबद्दल आमच्यातल्या मोठ्या भाणसाना बोलताना ऐकलंय खर मी!”

“बरोबरच आहे ते सगळं!” हसतच अपूर्व पुढे बोलू लागला—“राजकुमारीचे मोल्यवान दागिने, हिरे-मोती आणि सोन-चान्दी वगैरे त्या बाकूंनी शिलाहोपावरच्या गुहेत लपवून ठेवले. पण पुढे अचानक त्यांच्यात आपसात झगडे होऊन त्यांच्या निरनिराळ्या टोळ्या बनल्या. ते सर्व आपसात लडून स्वतःसाठी तो खजिना मिळवण्याच्या खटपटीस लागले. पण कोणत्याच टोळीला त्यात यश आले नाही.

इतकंच नव्हे, तर बगदी अलिकडेच झालेल्या एका छटापटोत एका टोळीने क्षुद्रोळीसल्या कित्येक लोकांना यमसदनाला पाठवले. त्यातले फारच थोडे जीव साचवून पळून जाऊ शकले. जी टोळी बिकली होती, तिच्याच तुम्ही पकडून कैद करवलेत. आता पारी नहाऊ लडून पंतर तो खजिनाही ताब्यात घ्यायचा विचार होता त्यांचा. पण आता तर विचारे तुमंणी ह्या खात कसले बाहेत.”

“म्हणजेच आता तो खजिना आपण बारामात आपल्या ताब्यात वेऊ शकतो—असं म्हणायचंय ना तुला?” समीरने अपूर्वला विचारले.

बोळखून ते मासे पुढेपुढे जात रहातात. मला वाटतं, या बाबतीतही ते आपल्याला मदत करतील. उद्या पोषिमा आहे. शिलाद्वीपला जायला आपल्याला तोच मुहूर्त बरा होईल."

हे ऐकून अदभ्य जल्माहाने समीर म्हणाला—"आपण बरोबर त्या पाच मुलांनाही घेऊन जाऊ. तुम्हा काय विचार आहे? मासे हे मित्र तुला पाहू इच्छित आहेत. तुम्हाबरोबर एकाद्या पाहसी कामातही सांग घ्यायला ते उत्सुक आहेत."

"हो, पण एक गोष्ट नोंद विचारात घ्यायला हवी. जे डाकू बीच घेऊन पळून गेले त्यांना ही टीळी तुम्हात गेल्याची खबर मिळताच, ते स्वतः खजिना ताब्यात घ्यायच्या प्रयत्नाला लागतील. तेव्हा हा खजिना फार विषय सुरक्षित नाही रहाणार!" अपूर्व म्हणाला.

"हे हवे ठीक, पण आपण ते शिलाद्वीप शोषायच तरी कसं?" समीरने सोळवर विचार करीत प्रश्न केला.

तेव्हा अपूर्व हसत म्हणाला—"परवा आपल्याला ज्या माशांनी जहाजापर्यंत पोचवले, त्यांचा कदाचित शिलाद्वीपही माहीत असेल! माझ्या मनातले विचार

बोडाय विचार करून अपूर्वने या बेटाला अनुमति दिली आणि तो तेथून निघून गेला.

समीरने त्या मुलांच्या आईवडिलांची परवानगी काढून त्यांना आपल्या बरोबर न्यायची घवारी केली आणि ते सर्व समुद्रकिनारी पोचले. तेथे त्यांना अपूर्व दिसला. मुलांनी सतुष्टी मोठ्या आदरेने आणि भक्तीने अपूर्वला वादल केले. अपूर्वने ही प्रसन्नतेने त्यांना खुशाली विचारली.

पुर्वेला चन्द्र माणसा सवे कलांनी पूर्ण होऊन चमकत होता. डोळे मिटून अपूर्वने क्षणभर त्या माशांचे स्मरण केले. दुसऱ्याच

क्षणा समीरच्या लाटांपलिकडून प्रवात सागरात पाणी उदथत उसळत येणारे ते मोठ्याने मासे त्या क्षणांत विसरले. निविचने आवाज करीत ते जणू या याचेसाठी आपण वाचुक असल्याचे जाहीर करत होते. त्यांच्यातल्या धूप मोठ्याशा माशावर अपूर्व बसला. त्याची भाषा मिळताच समीरनी पाच मुले निरनिराळ्या प्राधांच्या पाठीवर आच्छाळली. या शिवाय आणखी बहाबारा मासे त्यांच्या रक्षासाठी तयार झाले आणि हा सर्व तोंडा समुद्रात पुढे घुसला.

ज्या माशावर स्वतः अपूर्व बसला होता तो सर्वात पुढे राहून इतरांना दाखवत होता. समुद्रावर मन्द मार वाहू लागला, अपूर्वच्या डोक्यावर काही समुद्री कावळे उडव राहिले. अशा तऱ्हेने बराच वेळ सफर केल्यावर चन्द्र जेव्हा बरोबर त्यांच्या डोक्यावर आला, त्यावेळी उंच उंच शिलांनी युक्त अशा शिलाद्वीपाजवळ हा ताडा येऊन पोचला.

मासे त्या शिलांना चिकटून थांबले, आणि अपूर्व व त्याचे महा मदतनीस यांनी शिलाद्वीपावर आपले पाय ठेवले. त्या मोठमोठ्या खडकांमध्ये असंख्य गुहा होत्या. आता त्यांपैकी कोणत्या गुहेत

डाकूनी खजिना लपवला आहे, हे कसे ओळखायचे? सोपं नाही हे काम!

मुलांनी समीरच्या पहिल्याच गुहेत टोकून पाहिले. काहीतरी चमकताना दिसले माझे त्यांना. समीर हळूच डाकून आत सरला. चौहीकडे काळाकुडू बंधार होता जणू जमीन काहीशी दमट होती. समीर आपल्या गुडघ्यांवर पुढे सरकू लागला. पण गुहेतल्या वाईळतुन साप फुत्काक लागले! समीर पाचरून बाहेर निघून आला.

"ठीक आहे. शिलाद्वीपाचा पत्ता तर लागला! आता पुन्हा एकदा इथे येऊन खजिना शोधून काढू. आता आपण परत

फिर पा." एक मूला बनीरला घोर वेत म्हणाला.

"ए! बोक नका कोणी!" अपूर्वने तळून दारवा दिवा.

"जवकर मला, आपण या लडकामागे लपून बसू या. मला, मला!" असे म्हणत अपूर्व आवाज न करता गुळे घाला. त्या लडकापलिकटून कोणाच्याही जोराने हलण्याचा आवाज येत होता! तो आवाज अपूर्व समजण्याचे ऐकू लागला.

"ओहो! माव दहा वर्षांनी आपली इच्छा पुरे झाली. आपलं स्वप्न साकार झालं, सजिना आपल्या हाती लागला! आपल्याला मददादला आलेकं आपलं

बसू आपणवत नरकात बोरडत बसले बसतील!" हे बोलणे कठीर कंठस्वर अपूर्वने ऐकलं.

"बरे बार, सगळेच्या सगळे बोडेच नरकात पोचले! त्यातले काही मजून सुरंगात हवा जातहेच ना!" आणखी कोणी तरी हसत हसत बोललं.

"बरे ठीक आहे, ठीक आहे. आता वेळ घालवू नका. सजिना खबर आपण नावेच मेळव ठेवू या" आणखी कोणी एकजण अधिकारावाणीने बोरडला.

"पण मला मूक लागलीय. अगोदर पीटभर जायला हवं. नंतर मी काम करू शकेन. इतसात आलेका सजिना पंल फुटून उठून तर नाही ना जाणार?" कोणी एक म्हणाला.

"पण अगोदर आपण ज्या कामासाठी आलेो आहोत, ते पुरं करा. सजिना नावेवर नवबून मगच हवं तेवढं जात-पीत रसा." पहिला आवाज बरजला.

सडकांच्या मधल्या फटीतून अपूर्वने पाहिलं. पलिकडे पाच घट्टेकट्टे दारू दिसत होते. घट्टेच्या भात लड्ड्यात सजिन्याचे पेढारे होते. त्या भाण्यांनी एकएक करून ते पेढारे उचलून बाहेर काढले आणि ते नावेवर पोचवू लागले.

अपूर्वता या सर्व हालचाही स्पष्ट दिशल्या. हे सर्व काय संप्रदायांच्या अर्था पास लागला. नि सर्व खजिन्याचे पेटारे जहाजावर जडवून झाले.

"हे आता छोक आहे. जाण मोजन उरकू या. आज मोजनाचा सकास बेत आहे. बाजव्या सारखा दिवस पुन्हा कधी येणार नाही." त्याच्या म्होरक्याने म्हटले.

दोन बांगले तगडे लोक नावेतून मोजनाच्या पदार्थांनी भरलेली भांडी आणि पैयाची पिपे आणून एका विशाल असा सपाट पत्थरावर ठेवू लागले. नंतर जोवताली बसून हे सर्वजण मजेने कार्पिक सांगले, शिट्टीचा वाजवत बाणीही गुणगुणू लागले, बेवद नाचू लागले. जास्त पिण्यामुळे बेवोस होऊन काहीजण तेथेच झोपूही लागले.

"चला, आता यांच्या कचाट्यातून घुटून पळारवणा हीच वेळ योग्य! ही वेळ

चुकली तर खजिना आपल्या हातून गेला समजा." अपूर्व आपल्या दोस्ताना म्हणाला.

"माझे कुठायत?" एका मुलाने विचारले.

"ये समुद्रात मजबे विचरत बसलो. आपण आता त्या भौत्यवान खजिन्यासह त्या नावेतूनच परत फिरू." चाच्याच्या त्या नावेकडे जात अपूर्व म्हणाला.

मोठ्या मानाने धावतच सर्व मुले नावेत चढून बसली. साक्षांनी पुढे येऊन ती नाव आपल्या डोक्यांनी पुढे ढकलली. मुठानी तांबडतोब वल्ही हातात घेवली आणि ते नाव वल्हू लागले. खूप लाऊन पिऊन ठेर झालेल्या त्या चाच्यांना लसेच शिलादीपावर सोडून, अपूर्व आणि महा मुले खजिन्यासह किनाऱ्याकडे निघली. नाव मोठ्या वेगाने जाऊन राहिली

(कमरा)

अधिकार लालसा

दुर्निश्चयी विक्रमराजा पुन्हा त्या लाडाकडे गेला. त्या फान्दीवरून प्रेत खाली काढून घेऊन आपल्या खांद्यावर टाकले आणि जाता तो पुन्हा स्मशानाकडे चालू लागताच प्रेताने एड्यासार वाताळ बोलू लागला—"राजा, तू कोणासाठी इतके कष्ट जपसत आहेस, हे मला सुलीच माहीत नाही. पण हे जग भारी चमत्कारिक आहे. नाबळीक आणि अधिकारलालसेमुळे खुशाल स्वतःच्या जोकोना पणाला लावून आपलीच टिमकी वाडवणाऱ्या माणसांना जतना 'श्यामाचा पुतळा' आणि 'महाने प्रजासेवक' वगैरे नामाभिधाने वहाल करते. तुज्याजसाच पोळ नाबळीककाश्चा मोहात पडला असशील तर तुला सावधगिरीची सूचना म्हणून विश्वाच नावाच्या माणसाची गोष्ट मी तुला सांगतो. ती तु लक्षपूर्वक ऐक." आणि वेताळ रोष्ट सांगू लागला.

वेताळाच्या गोष्टी

कामल राव्याच्या श्रीपुर मंडळात चन्द्रगिरी नावाचे एक गाव होते त्या गावच्या पाटलाकडे विश्वनाथ नावाचा एक नोकर होता एकदा हा विश्वनाथ पाटलाला म्हणू लागला महाराज, आपला कुटुंबाचे ओस एकदधानेच पेलणे मला दिवसदिवस कठीण होऊ लागलेय. माझ्या पोरन्या मुलाला एकाच काम मिळवून द्या ना.

बाबर हसत हसत पाटील त्याला म्हणाला- जर विश्वनाथ, आपल्या या लहानशा बाबाला कुठ काही छोटीशी नोकरी असली, तरी तो काय तुझ्यापासून लपून घोडीच राहिल? तू स्वतःची ही

नोकरी सोडून आपल्या मुलाला देऊ कर मी ठेवून बसून त्याला.

ही गोष्ट कळल्यावर विश्वनाथची बायको त्याच्याशी खूप भाडली पण विश्वनाथने तिच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष करून आपली नोकरी आपल्या मुलाला देवकरीच नोकरी सध्यावर विश्वनाथन लहानसे शन छेडाने करायला इतले आणि आपल्या धाकट्या मुलासह तो शेततऱ्यासमोर जायला याच सुमारास विश्वनाथवर एक चांगला पैसावाला मानवार्थक त्याला भेटायला आला त्याच्याशी बोलताबोलता विश्वनाथ त्याला म्हणाला- काहीही असो आपल्या गावात एक चांगलेच ग्रन्थालय असायला हवे म्हणतात ना, कि शिक्षणाविना माणूस पणून? तुम्ही मनावर घेतलेच तर आपल्या गावात छानसा ग्रन्थालय बनू शकते!

विश्वनाथने बोलणे ऐकून मान हलबत तो नातेवाईक म्हणाला- 'होय, तू म्हणतोयस ते असतो बरोबर आहे. ग्रन्थालयासाठी एक इमारत बांधून जगम जगम अशी पुस्तके मी आणवून देईन. पण मज्जे देखरेख करू शकेल असा एकादा माणूस हे काम फुकटात करायला तयार नसयला हवा त्याला वर पगारही मीच द्यावा हे काही जबाबार नाही मला.

विश्वनाथन यासाठी खूप धडपड केली ग्रन्थालयाचे काम फुकड कराय-अशी जन-

काना गळ घालून पाहिली, अनेक मोठ्या लोकानाही तो भेटला.

'जरे विश्वनाथ, घरात लोणी पडून असावे असा नृपासाठी इतक्याच उबरे मिजवावे याला काय माहायपण म्हणायच? आमचे एक; तुझा चाकटा घुलया शिकला-सवरकला आहे ना? मग त्याकाच सांग की हे काम!' त्या लोकांनी विश्वनाथला फुकटचा सल्ला दिला.

नव्या बनलेल्या ग्रन्थालयाचे काम करू लागल्यावर विश्वनाथच्या मुलाला शेतो-वाडीच्या कामाला बळ मिळतना झाला परन्व अन् शेतीच्या खर्चासाठी कर्जाचा डोंगर वाढू लागला.

एकदा श्रीपुर मंडळाच्या अध्यक्षांनी चन्द्रगिरीच्या पाटलाला बोलावून यात्रा दिली- 'तुमच्या गावच्या जमिनीत खूपस अन्नक सापडतय तेव्हा काहीही करून तुमचे गाव उठवून दुसरोकडे हलवा आणि जमिनीचे खर्चकाम मुक्त करा.'

'क्षमा करा माझ्या गाववाल्यांवर मी जप्याय करू शकणार नाही आपल्या आज्ञेचे पालन करणे मला बाब होणार नाही' असा रोकडा जबाब पाटलांनी अध्यक्षांना सुनावला.

ही हकिकत कळल्यावर दुसऱ्याच दिवशी विश्वनाथ सरळ श्रीपुरच्या मंडळाध्यक्षाकडे गेला आणि नम्रपणे म्हणाला- 'महाराज,

हे काम आपण माझ्यावर सोपवा मी गाव काळी करवून घईन."

मंडळाध्यक्षांनी विश्वनाथला ताबडतोब बोवप ते अधिकार पत्र देऊन काम सुरू करायला सांगितले. विश्वनाथने आजून गावकऱ्यांना गाव खाली करायला सांगितले गावकरी ते एकाचला तयार होईनात; पण विश्वनाथने खोरोपणे त्यांना तोंड दिले गावकऱ्यांना बराही न जुमानता शिष्यांची एक मोठी तुकडी बोलावून त्याने गावकऱ्यांकडून गाव रिकामा करवून त्यांना परगळी आगा दिली आणि काही तुकडानमरपईही देवघडी ठरीहा गावकऱ्यांनी विश्वनाथला सप नावे ठेवली आणि त्याच्यावर टीकेची शीड उठवली.

Readers

100

100

100

100

100

100

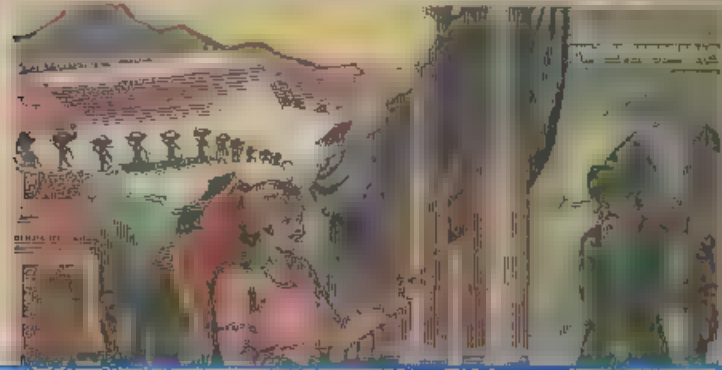
100

परन्तु श्रीपुरच्या मंडलाध्यक्षाने विडव-
नाथवर भर सभेत स्तुतिमुपने उघडली.
आणि पुढे निवासित झालेल्या त्याच्या गावचा
'पाटील' म्हणून त्याची संपुर्ण केली.
असाच काही काळ लोटला आणि श्रीपुर
मंडलाच्या मधून वहाणाऱ्या नदीवर मराठी
भाषायची योजना कोसलराजाने जाहीर
केली. अर्थात या मंडलाची काही गावे
शरणाच्या पायथ्याला जाणार होती या
बाबत यत्नसमयाने करण्यासाठी कोसल-
राजाने मंडलाध्यक्षाला पाचारण केले.
'महाराज, आम्हा असो. या प्रयत्नात
आपल्याला जवळचे पाठिंबे मिळणार नाही
बळजबरीने काही करू आले तर जनतेत
असंतोष व संडबळ होऊन आपण ह्या

करून या मुद्याचा भरविचार करूना."
मंडलाध्यक्षाने हात जोडून विनवणी केली.
"परन्तु कोसलराजाला काहीही करून
बापलो योजना राबवायचीच होती हे
जाणून विडवनाथने कोसलराजाची भेट
घेऊन त्याला म्हटले— "महाराज, आपली
वात्ता असेल तर हे काम धी अगावर
बंधून पुर करीन."
सुद्धा होऊन राजाने श्रीपुर मंडलाध्य-
क्षाकडे हजर करून ते स्थान विडवनाथला दिले
आणि त्याबाबत सर्वाधिकारही वहाऊ केले
या नव्या पदावर हजर होणाऱ्या विडवनाथने
घरणाभुळे पायथ्याला जाणाऱ्या गावच्या
लोकांना पूर्वीप्रमाणेच आम्हा देऊन गाव
रिकाना करायलाहल दवडी पिटवले, पण

पुढा त्याच प्रकारची पुनरावृत्ति होऊन
लोकांनी बड करायचा घाट घातला परन्तु
विडवनाथने याही वेळी मोठ्या प्रमाणात
शिपाई बोलावून घेऊन बडकोरांचे दमन
केले श्रीपुर मंडलाची प्रजा विडवनाथला
'अपलपाटा' म्हणून लागली; 'उच्चपदा-
साठी ह्यापलंका माणूस' म्हणून त्याची
निन्दाताल्लही करू लागली.
काही महिन्यांनी घराबाहेर काम पूर्ण
झाले आणि त्याच्या उच्चपदपंथी कोसल-
राजाने विडवनाथला 'महान स्वागी' व
प्रजासेवक म्हणून गौरव करून त्याची
सुप स्तुति केली.
इतकी गोष्ट सांगून वेताळाने विक्रम-
राजाला विचारले— "राजा, विडवनाथच्या

बागमूकोबहल तुम काय म्हणण आहे"
शरणाच्या मोठ्या मुलाला आपली नोकरी
देऊन टाकून त्याने आपला त्याग दाखवून
दिला हे खरे पण मन्तर त्याने जी जी काम
केले ती तर त्याच्या अधिकारमालसेचाच
पुरावा आहेत ना? आपला अधिकार धावरी
पायरीने चढवत गेलोना त्याने आपल्या
गावच्या आणि मंडलातल्या लोकांना त्रासच
दिला ना? प्रजेचा अवतरोध त्याने बळपूर्वक
दाखून टाकला असल्या प्रमाणाला 'महान
त्यागी' आणि 'प्रजासेवक' वर्गरे विलक्षण
लावून राजाने त्याची भरपूर स्तुति केली
हे ठीक झाले काय? यावरून होच गोष्ट
जाहीर होत नाही का, कि राजा स्वार्थी
आहे आणि प्रजेच्या हिताबद्दल अगदीच

निष्काळणी आहे? या सर्व प्रश्नांची उत्तरे माहीत असूनही रिळी नाहास तर, हे राजा परिणाम तुला माहीत आहेच तुझे मस्तक फुटून त्याचे घतश. तुकडे हातीस.

यावर जराही न कचरता राजा विक्रम उत्तरला- 'वेताळा, गुप्ती ही विषाचे पूर्णतः पूरक आहेत. विषयनाथला अधिकारसोत्पन्न व स्वाधीन म्हणून घुकीचं माझे त्याचप्रमाणे राजाच्या आपमनन्येची व प्रजबाबत निष्काळणी म्हणणंही गैर आहे. अभक्त हे अप्राप्य असे खमोज आहे ते मिळण्यामुळे देशाची स्थिति सुधारायला मोठीच भक्ता होणार होती. त्याचप्रमाणे नव्याचे बाबा बाजारो पाणी उडवून घरण बांधण्यामुळे प्रजपक्ष हित होणार होत. बरबामुळे मोसाड बनिनी सुपीक होतात, शेतीची प्रगति होते. मुहवातीला काही लोकांना पोटा वास होतो सरा, पण हे सर्व 'बहुजनहिताय, बहुजनसुखाय' असेच प्रसन्न हा सर्व विचार करूनच श्रीसकृद्राजाने

योजना बनवल्या. पण प्रत्यक्ष त्या जमलात आणण्याचे वेळेचे लुई गाव पाटील व मंडळाध्यक्षच आडवे माल त्यांना प्रजच्या कोणाचे भय वाटलं आणि त्यांनी आपली खंबबदारी टाळली. पण विषयनाथ लुच र होता त्याला छाकी होती की मुहवातीला लोकांनी विरोध केला. सरी नंतर आपल्याला होणाऱ्या सुलसोयी लक्षात आल्यावर त्यांना गैरसमज आपोभाषा दूर होईल ते लुच होतोय. म्हणूनच त्या योजना राबवण्यात विषयनाथने पुढाकार घेतला. काही माणस जी महान् कार्य करतात ती काही अवि- कारलाळसेने करत नसतात ती माणस महान् कार्य करतात म्हणून अधिकार व कीर्ति त्यांच्याकडे चालून येतात विषयनाथच्या बाबतीत हेच घडलं.

अशा तऱ्हेने उत्तर देऊन राजा कप्प झाला परंतु आता भीतभंग झाल्यामुळे वेताळ प्रतासह अदृश्य होऊन पुन्हा त्याच झाडाच्या फांदीवर जाऊन नटकू लागला (कल्पित)

प्रामाणिक

स्वतः हसन अकरवीप नंतर बागदारचे अ शासक झाले त्यांच्यात अश्रुल अजीज विषय प्रसिद्ध होता तो लोकांना मोठ्या उदात्तपण बक्षिस वाटत असे गता वादसहा मिळाल्यामुळे जेतलाही त्याच्यावर फार लुच असे या बादशाहाचे आणकी एक वैशिष्ट्य म्हणजे गुन्हेगारांना त्याच्या- कडून मिळणारी अजब पद्धतीची शिक्षा. गुन्हेगारांना फटक मारण, तुहगवासाची शिक्षा किंवा फाजी देण-असल्या शिवा तो कधीच हुनवान नसे तो न्याय दान अस करो की गुन्हेगाराच्या मनात अपराध भावना झेलवरघर करून राहिल, झाल्या अपमान मुळ गुन्हेगार गुन्हा गुन्हा वरू प्रजत नसे इतकंच नव्हं, तर प्रामाणिक व मनान निष्ठाव अशा लोकांना बक्षिस देऊन तो त्यांना संस्कार करी वामुळे अश्रुल सावर काहीच पाश्चात झाला नाही तो अजीजच्या शासनकाळात वगदाद मध्य म्हणाला- चूप बस ग चुकून आलस हे

चोव्या किंवा अनेकिक घटनाकवचिन्त घटन न्यायच अजधीनतर अ दयाहा अश्रुल अजीजला एक मुलगा झाला त्या आनंदोत्स- वान रान न्यायच गरीबाना वागवले केला अशाच एका गरीब माणसाला एक पोतेभर गडू मिळाले घरी गेल्यावर पोते उघडून पाहिले तेन्ही त्याला त्या गव्हात एक सोन्याचे नाणें माथडले त्याच्या परतास त्याला ताबडतोब विचारले 'हे नाण तुमच्याकड कस आल ?'

सारी घटना वागकोन हाणून तो गरीब माणस म्हणाला- 'हे चुकून आलस नाण आताच जाऊन मी परत करून येतो'

हे एकनाच वागकोन त्याच्यावर चांगलीच आग पाडवली!

पण तिथ्या बादल आपटीचा त्या माण- तो त्यांना संस्कार करी वामुळे अश्रुल सावर काहीच पाश्चात झाला नाही तो अजीजच्या शासनकाळात वगदाद मध्य म्हणाला- चूप बस ग चुकून आलस हे

नाण हुडपण्याचा आपल्याला काहीच हुबक नाही ' आणि सरळ जाऊन त्याने ते नाणे बादशहाकडे परत केले.

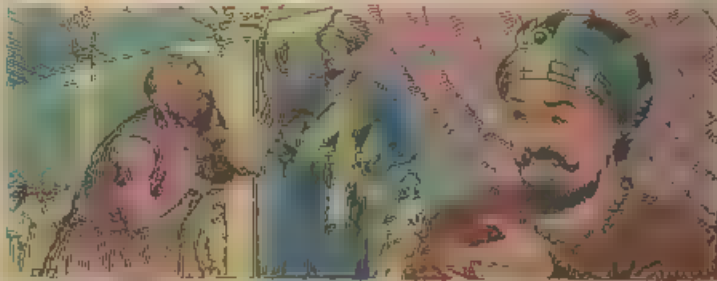
त्या गरीब लक्षाच्या प्रमाणिकपणा पाहून बादशहाने त्याला तसली क्षमर नाणी देताच दिली!

तिथच हुजर असल्या बशीर नावाच्या लावकाराने हा सर्व प्रकार घडिला अन् त्याला क्षीण सुटला! त्याने दख्खी सांगता सांगता पोशाख चढवला आणि बागल्याब घरातली पश्यांम सोन्याची नाणा घेऊन तो बादशहाकडे पोचला. मीठधा जडयेंत तो न,नी बादशहाच्या हुबली करत तो म्हणाला-" जहापजह, परवा मापण मला घाल्याच ज पोत दिले होत त्यात मला ही न पो संपडली कृपा करून यांचा स्वीकार करावा " हे सर्व कात असताना बशीरचो अथवा अपेक्षा होती, की जगात आपल्या प्रामाणिकपणावर त्या होऊन बादशहा आपल्याला याच्या दहापर नाणी मसोस

देईल! पण काहीसा सशय येऊन बादशह बशीरकडे निरखून पाहू लागला. त्याला मोठे आश्चर्य वाटले, की बशीरचे पोटा चांगले गरमरीत दिसत होते, तो चांगला धट्टाकट्टा वाटत होता अन् विविध म्हणजे त्याचा लेश गरिबाचा असला तरी त्याच्या उजव्या हाताच्या बोटावर चार सोन्याच्या आणि डाव्या हाताच्या पोटावर दोन हिवाच्या अंगठ्या बसवलेल्या होत्या (त्या काढून ठेवायला तो विसरूनच गला होता!) बादशहाने त्याचे क्षरे स्वरूप शाबडतोब ओठळक भ्रमाचा भोपळा असून फुटलाच!

बादशहा सानदतीने आपल्या खजिराला म्हणाला- बजीरची, ही नाणी आपल्या खजिन्यात परत पाठवा आणि या महा-राजांना त्यांच्या प्रामाणिकपणाबद्दल एक प्रमाणपत्र लिहून द्या "

हा त्याच ऐकल्याबरोबर लाजेने बशीरचा चेहरा पांढरा पडला

चांदोबा पुरवणी-३६

पारताची वेवळे :

हनुमान

हनुमान हा भारतातला एक खास असा देव आहे. श्रीरामाबद्दलचात आपल्या मनन्य अवतारामुळे त्याला देवत्व प्राप्त झाले.

हनुमान हा पणवान निवाचेव भावना रूप होय. तो गंगाचा बगती बापुने मेळून तत्काल तपस्विनी जडवला. दिली आणि अशा रीतीने हनुमान हा अजताचा पुत्र म्हणून जन्मला. यांमुळे त्याने शत्रुनेव अर्पितो नाव पडले.

देवक्या अतिल तज जगत नाहीही निळयने अणवम नाही ही गोक हनुमानने सिद्ध उठून पाहिली आहे. त्याने जालेचा तपास जावना, महान वीरजाली राक्षस राजा रावण याच वस्त्रेण केले आणि नंदमणने प्राण बाळगण्यासाठी सारीवनी जाल्याही विज्ञानावरून त्याने ५५-१० गुन स्वतः उजवून आणला. जगजिज्ञा असल्यावर गंधुन विमलने राननाचे कळवना दिव्यधन मिळवता म्हणजे त्याने चिदंजिज्ञा प्राप्त करून घेतले.

वस्तुतः हनुमान म्हणजे निष्कषट महाशक्ति. तदनस असे ताणूच तत्काल आणि विष्णुनेय मथालीत या मूय, वे एकजिगत जले फा होय. परितोपून म्हणून म्हणून गंगा ला हुंदर मसा भगवान वाटतो.

कोलंबसापुर्वी

क्रिस्तोफर कोलंबसने अमेरिकेचा खोब सन १४९२ मध्ये लावला
पण काहींचा असा ही विचार बाहे की नावेचा समोरास
लोक एरिक्सन याने पाचवे वर्षापूर्वी योनसॅज मार्गे
अमेरिकेची सुकर केली आणि उत्तर अमेरिकेत प्रवेश
केला या समुद्रवागेच्या रमण्याचे नवव्या शतकातील
प्रसिद्धी नुस्तेच्या जहाजासारखे एक वादकिय जहाज
हारीण ३ मे रोजी नावच्या किनाऱ्यातून
निघाले. ई स १००० मध्ये ज्या मार्गे
लोक एरिक्सन गेला त्या वादकिय
कोलंबस - दिवस म्हणजे १
वायटोवर रोजी ते अमेरिकेत
पोषक असत असाय आहे

चांदोबाच्या बातम्या

'अहिंसा' विश्वविद्यालय

अमेरिकेत प्रसलेल्या अंत
परिपात्री युजसो मधील ज्येष्ठ
टाउन मध्ये मधुषणो अहिंसे या
संस्थेत केलेले एक विश्वविद्यालय
स्थापन करण्याची योजना प्रसिद्धी आहे हे
विश्वविद्यालय अंत व डोट घर्माघर बांधारित
असेल सग्या काय्कारिक मध्ये काम करीत
असलेल्या गति विश्वविद्यालया सारखे हे अहिंसा
विश्वविद्यालय ही असेल आणि येथे सत्कृति सम्मेलन,
रतिहस्त मानसहस्त इ विषयाचे शिक्षण दिने जाईल
खोशियुक्त मध्ये असलेल्या अमेरिकन विश्व विद्यालयात
मध्यकथ हागर - साहित्यच्या अध्ययनसु ही एक
प्राध्यापकाची नियुक्ति होणार आहे हे प्राध्यापक या विश्व विद्यालयात
रचोन्नतण काय्कारिक जीवन, यांचे साहित्य या महापुरुषांचा जन्म-
मरणमय विद्याप्राप्तिके सगल्याने देवीस

अमरचा चांगुलपणा

अमरचो आई लहानपणीच वारली होती.
वडिलांनी मोठ्या प्रमाने त्याला
सुसुनाचे मोठे केले वडिलांच्या आज्ञेचे
पालन करणाऱ्या अमरला सर्व जण प्रामाणिक
म्हणून ओळखू लागले तरी पण अमरचे
लोकज्ञान एकदरीत बसलेच राहिल, प्रत्येक
सहान-मोठ्या बाबीत अमर वडिलांच्या
मार्गदर्शनाची अपेक्षा करी. अमरच्या
वडिलांना याबाबत फार काळजी वाटे
सावटचा क्षण जवळ आला तेव्हा अमरला
जवळ बोलावून धडोस म्हणाले-“बटा,
तू कुठल ही काम करू शकतास कुठल ही
वाईट श्यसन तुला नाही सर्वांची चांगला
बात, तुला कशाची कमतरता पडणार
नाही” एवढा उपदेश कळून वडिलांनी
शेवटचा वचास घेतला

अमरने हा उपदेश सान लक्षात ठेवला
एक दिवशी अमरला समजले की राम-

शास्त्री नावाच्या एका वडिलाचा राज-
सन्मान होत आहे अमर त्या वडिलाचा
अंदायचा गेला म्हणाला-“महाराज,
आपण महा-वडिल आहात! राजाने आपला
सन्मान करणे सर्वेभ्वी योग्य! तुमचा
सन्मान होत आहे हे पाहून मला खूप
आनंद झाला”

चांगल्या लोकांना दुसऱ्यांच्या भावना-
भावत मानव घाटतो हे अमर दाखवून देत
होता

पण रामशास्त्रीबाबत ला कोलंब्याचा काही
परिणाम झाला नाही चालवट डोळ्यांनी
अमरकडे पहात तो म्हणाला-“पांडित्या-
बाबत तुला रे काय समजत? राज-
सन्मानासाठी मां योग्य आहे की नाही याचा
निर्णय करण्याची योग्यता मुझ्या कुठली”

इतून पुढे कधी आपल्या पैसा मोठ्या
लोकांच्या नाबतीत विचार न करता

“महाराज”

अस बबडस जाऊ नकोस, समजलं?' अमर विचारा गप्प बसला, त्याला वाईट वाटलं निरास बत करणाने दस्तपाडून जाणाऱ्या अमरला गावाच्या पाटलाची पहिलं पाटलांचवळ गावातील काही वयोवृद्ध माणस जमा झाली होती. आदल्या दिवशी पाटलाने जो एक न्यायनिवाडा केला होता त्याची तोड भळून सर्व जण स्तुति करीत होते अमरत सर्वांना नमस्कार केला नि तिथच उभा राहिला

अमरकड अमळ रागाने पहात गावचा पाटल म्हणाला - का रे? माझा न्याय तुला भाई वागलं आवडला? मसा मूखस्तभासारखा काय उभा आहेस?"

काय बोलावं हे अमरला समजना तो मूकाटघाने नेघून निघाला काही लोक आपल्या बरोबरीच्या माणसांकडून आपलो प्रशंसा एक इच्छिताने, तर काहीना प्रत्यक्षाकडून आपली स्तुति ऐकण्याची इच्छा असते! हा फरक कसा जाणवा?

अमर आपल्या बरोबरीच्या श्रीमल गावाच्या एका सतकन्याकड आऊन म्हणाला- "श्रीमल गाती करावी तर पडवा तूच" मुझ्या हातात काही तरी जाई आहे अस वाटत नव्ह. तू बी पॅरलस को ट्यातून अणू लोन उभयवतं!"

हसून श्रीमल म्हणाला- 'का? आज फार प्रशंसा पावलीय माझी! कारण तर कळू दे माझ्याकडून काय काम साधून घ्यायचं आहे आज? तुला स्तुतीच करायची बसेस, तर जा आपल्या पाटलाची कर. आपल काम साधून घण्यासाठी प्रत्येक जण त्याची तारीफ करीत असतो" श्रीमल म्हणाला

आपल्या बरोबरीच्या लोकांची प्रशंसा कारण ही योग्य नाही असा विचार करून हसून पुढे कुणाची ही तारीफ करायची नाही असा अमरने निश्चय केला

एक दिवशी अमरच पाट तुलू लागलं, म्हणून तो बेझाकडे आला त्यावेळी वेंड जसमानो घाणळ झालल्या

चांदोबा

एका माणसाची मलम-मट्टी करीत होते. 'या जसमानो कसा झाल्या?' अमरने त्या माणसाला विचारलं

एक वेडा बेल अंगावर धाऊन आला नि यान भला अस घायळ केस, अस त्या माणसाने सांगितलं तेव्हा कैश अमरला म्हणाला- "अमर, हा विचारा जसमानो इतका व्याकुल झालेला आहे त्याला थोडी सहानुभूति वास्तवायच ही तुला जमत नाही ह?"

आता अमरला समजलं की दुसरी माणसावर दया करण, त्याचं धातवत करण हा ही चांगलपणाचाच एक भाग आहे यानंतर काही दिवसांनी बिहारीच्या पराळा भाग लागली. तो धाव धाव रडू

लागला अमर त्याच्यापासून जाऊन म्हणाला- अरेरे तुला सर्वस्व गपट झालं बी तुझ्या दुःखाने सहभागी आहे आता काय होणार?"

पण ही सहानुभूति बिहारीला आवडली नाही रागाने तो म्हणाला- नुसतं नकासु झालणारं वनक आहेत कुणो एक कवडा घेऊन सदतीला माग घेतात दिसत नाही जा चालता हो!"

अमरच्या जवळ पैसा मूळिच नव्हता अचिरा बिहारीला काय मदत करणार? मूकाटघान नेघून बाजूला होताना अमरच्या सधात आल- दुसरी माणस वर नुसती दया दाखवण पुरेस नाही त्याला अधिक मदत देण्याची समता आपणाले असली पाहिजे

काही दिवसांनी लखपति ललितकुमार-
कड पंचवैश हलार अक्षयांशी चोरी झाली
लोक पाऊन त्याचे सांखल काळ लाणले
अमर ललितकुमाराला म्हणाला-“तुमचे
तर खूपच मोठे नुकसान झाले. आपणच
काही मदत करायची मातो इच्छा आहे
आपण म्हणाऱ्यात तर आपल्या दोन एकर
भोतात मी कुठे काम करीन मी आपल्या-
कडून अधिक काय मदत करू शकणार ?”

दुखी-काटो लखपति ललितकुमाराला
अमरच हे बोलण काही जावडले नाही
तो म्हणाला-“जा रे! आता मोठा मदत
करणारा, पंचवैश हलार अक्षयां भल्या
तर मी काही कशाळ होणार नाही मी

काही मुद्यासारखा दिसी नाही। नीट
एकून घे मला तुझे मदत बिलकूल नकोय
असल्या वहा चोऱ्या भाड्याकडे सात्या
तरी मी बुझ्याहून अधिक श्रीमंतच राहीन
सगळं ?”

तिथे जी व्योवृद्ध घडली हजर होती,
त्यांनी ही अमरला मुनावले-“दुखी-काटो
भाणमाशी अस का बोलायच असत अमर ?”

हे सगळे पाहून अमरला कळेना की
आपला चांगुलपणा दाखवावा तरी कसा ?
याने काळजीत विचार करत साक्षा

एक दिवशी गावा बाहेर वहाच्या आडा-
खाली बसून अमर आपल्या चिन्तेत गेले
होता इतक्यात त्याने एका बघूला
पाहिले साधून अमरला विचारले-“का रे
बाबा? कसली काळजी करतो आहेस
एवढी ?”

अमरने साधूला आपली रामकहाणी
ऐकवली साधू हसत म्हणाला ‘आपला
चांगुलपणा लोकांना दाखवायचा तू खूप
प्रयत्न केलास! म्हणूनच लोक तुझे धडा
नक लागले !’

अमरने विचारले “स्वामीजी आपला
चांगुलपणा दाखवणे यान काही चक आहे
का ?”

“नाही बेटा तुझे चक काही नाही
पण लोकांचा स्वभावच अस आहे की ते

दुसऱ्याचा चांगुलपणा समज शकत नाहीत.
तुमती टिंगलटबाळीं करण लोकांना
जावडले हे तू नोट समजून घे” साधू
अमरचे सांखल करीत म्हणाला

अमरने व्याकुळ होत विचारले ‘पण
मी सचोशी चांगुलपणाने बागाई असे वचन
माझ्या वडिलांनी मृत्यु-समयी माझ्याकडून
घेतले आहे मी दिलेला वचनाने पाळन
करू शकणार नाही का ?’

“का नाही ? ते सहजच शक्य आहे
सगळ्यांशी चांगुलपणाचा व्यवहार करण्या-
साठी ज्याचे त्याची प्रशंसा करीत
मदकायला तकी प्रत्येकावर दया करणाऱ्याची
ही आवश्यकता नाही !” साधून उपदेश
केले.

अमरने प्रश्न केला- मग मी काय
करायला हवे ?

“सर्वच हित-चिंतन करीत जा बस”
साधू म्हणाला.

“म्हणजेच काय करायचं हे काही मला
समजत नाही ! अमरने पुन्हा पृच्छा केली

“जर तुला कुणाची तारीफ करावीशी
वाटली तर जरूर कर कुणाला दया दाख-
वावी अस वाटले तर त्याला ही तरकत
नाही केवळ चांगुलपणाच प्रशस्तिपत्र
मिळविण्यसाठी कुणाची प्रशंसा करीत
बसू नकोस ज्यांना जरूर असेल त्यांना
अवश्य मदत कर. कुणां तुझा नुकसान करत
निवा केले-तर त्यांना दया करण हाच
चांगुलपणा रागाच्या भरात विना कारण
कुणाची निंदा करू नकोस आपल्या
सदसद्विवेक-बुद्धीनुसार चांगले काय करील
रहा दुसरे लोक काय म्हणतात याचा
विचार करीत राऊ नकोस त्यामुळे दुखी
होऊ नकोस बाल सगळे लक्षात ?” साधूने
विचारले.

आता अमरच्या शोभ्यात प्रकाश पडला
तसा तो पहिल्या पासून प्रामाणिक होताच
साधूच्या उपदेशानुसार व्यवहार करीत
राहिला गावातील सर्व लोक अमरला
चांगला म्हणू लागले अमर या निपूर्वक
मुखाने राहू लागला

दानाचे फळ

मलयवर्ती राज्याचा शासक होता हर्वोनम त्याच्या मन्त्र्यांचे नाव होत सुमध राजा वधूनसधून सुमधला बरोबर वडून वेध बदलून, आपल्या राज्यात फरफटका मारीत असे, आणि प्रजेची सुखदुःख समजून घेण्याचा शयल करीत असे

एके दिवशी असय दिडत असताना एक घटना घडली दोन मित्र रस्त्यावरून जात होते रस्त्याच्या कडेला असून मोक सामणपरा एक पांगळा प्राणूस त्यांना दिडला त्यावेळी त्यातल्या एका मित्राने रक्त रंगा निशात पैसा नसताना दुसऱ्या कडून एक नाणे उसने सागून घेऊन त्या भिकाऱ्याला दिले अन् पैसे दुसऱ्या दिवशी परत करायचे मित्राला कबूल केलं पण दुसऱ्या मित्राने माण शेत म्हटलं-“ जरू तर हे भिकाऱ्याला दान देण्यासाठी भेत आहेन ना; मग ते परत करायची काही

परत नाही तू आणून दिलस तरी बंधार नाही म्हमी!”

ही घटना पाहिल्यावर राजा सर्वोत्तम विचाराल पडला-ते माण दान दिल्या-वहुतच पूण कुणाच्या नावे जमा होईल? पहिल्या मित्राच्या की दुसऱ्या? पण रूप विचार करूनही त्याला योग्य उत्तर मांडल नाही

दुसऱ्या दिवशी ही घटना राजाने दरबारात निवेदित केली आणि विचारलं-“या दोघांपैकी कोणाला दानाचं फळ मिळायला हवं?”

सर्व दरबारी विचारात पडले, जराय बेल डोकी खानवून काही दरबारी म्हणाले-“दान तर पहिल्या मित्राकच केल ना मग फळ त्याला मिळाव!”

दुसरे काहीजण म्हणू लागले-“या! असं कस होईल! नाण तर दुसऱ्या मित्राच

होत ना? मग फळ त्यालाच मिळाल पाहिजे”

बाणखी काहीजण म्हणाले-“दान एकाच केलं, पण पैसे तर दुसऱ्याचेच गले! मग फळ दोघांना सारख सारखं मिळाव”

पण कुणाचच उत्तर राजाल बरोबर वाटेना दरवाऱ्याकडे मिश्र नजर टाकत तो म्हणाला-“तुमच कुणाचच उत्तर बरोबर नाही वाटत जरा नीट बोलवर विचार करून नीट तर्किक जाण हेतुबळ उत्तर वा”

सर्वांनी पुन्हा रूप विचार केला, पण सर्वोत्तमला योग्य वाटेल असं उत्तर मिळालं नाही.

घाबटी आपला मन्त्री सुधेय याच्याकडे पहात राजाने विचारलं-“महामन्त्री, घटना तर तुम्ही प्रत्यक्ष आपल्या डोळ्यांनी पाहिलोत नं” मग याबाबत सुधेय काय विचार आहे तो कृपा करून सांगा बर!

‘महाप्रभू घला तरी प्रामाणिकपण अस वाटत की, दान करण्याची कवळ एतत आमच्यापेक्षा, दान करण्याचं विचार डोळ्यात पेण हे जाणून महत्वाच तेव्हा अना चांगला विचार करणाऱ्या पहिल्या मित्रालाच दानाच फळ मिळाय महामन्त्री उत्तरल

इतक्यात दरबारी विपुषक बरहास खडून उभा रहात म्हणाला-“महाराज, मी महामन्त्र्याच्या विचाराची पत्रास टक्कच

सहमत होईन कारण एक नाणें दान देण्याचें मुद्दय पडिल्या मित्राला जखर मिळाय, पण त्यानरोबरच दुसऱ्याचें नाणें हडपण्याचें शक्य तें त्याला लागतच ना ?”

हे ऐकून सर्वोत्तमजा हसू लाग्लें. तो आपल्या भग्न्याकडे प्रेमार्थक नजरेन पाहू लागला.

आतां हलूच हसत सुमंघ बोळू लागला—
“पहिल्या मित्रानें पुसऱ्याने नाणें हडपण्याच्या इत्थाने घेतलच नव्हतें ना ! त्यान तर ते परत करण्याची जोली करूनच मागितल होत. दुसऱ्यानच ते परत घ्यायला नकार दिला, आला काय करणार ? तेन्हां पहिल्या मित्राला ते हडपण्याचें पाप नक्कीच लागणार नाहीं.

पण विदुषक पुन्हा उठून म्हणाला—“पण मग दुसऱ्याला मित्राच्याला मात काय लाभ ? त्याचें तर एक नाणें खर्च झालच की ! त्यान तें पहिल्या मित्राला दिला अन् परत घेतलं नाहीं; म्हणजं कमीत कमी ते नाणें पहिल्याला दान करण्याचें फळ तर

त्याला मिळायला हव ना ! आता बोला तुमचें काम म्हणण आहे यावर ?”

पण सुमंघ धाडकन उत्तरला—‘तुमचा विचारच चुकीचा आहे दुसऱ्याला कसलच फळ मिळणार नाहीं कारण यावेळीं पहिल्या मित्राला दान देण्याचा विचार दुसऱ्या मित्राचा मुळी नव्हताच, अन् पहिल्याचाही दान घण्याचा विचार नव्हता या सर्व पटंगेला कुसरा मित्र निमिषपाव आहे नाणें परत घ्यायला त्यातच नकार दिला, तेन्हां ते घालवायला जबाबदार तोच ठरतो ना ? दान करण्याचा विचारच भनात नसताना दानाचें फळ मिळारची सची कशी मिळेल !”

आतां माझ सुमंघची तर्कशुद्ध विचार-सरणी आणि बुद्धीची प्रखरता घराहसच्या लक्षात येऊन वृकली राजा सर्वोत्तमजाही त्याचें उत्तर सर्वोपजनक वाटलं दरबार भरवून सर्वोच्च राजान सुमंघची तोड अकन स्तुति केली आणि त्यान सुमंघचा छानसा सरकार केला.

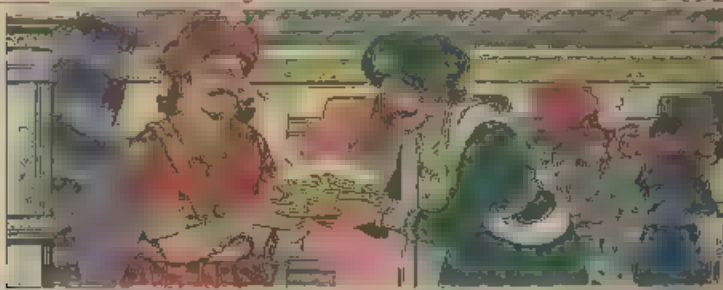

वीर हनुमान

हनुमानान सोतच स्मरण करून एकदा नमस्कार केला आणि तो सांगू लागला :

“महंन्त्र पर्वतावरून उडत जात असताना तुम्ही मला पाहिलच होत ना ? मी जव्हा आकाश-मार्गान जात होतो तेन्हा एक सुंदर सौम्याच शिखर माझ्या काटेंत आडवें आलें त्याचा भग्न करण्याचा विचार मी करीत होतो, इतक्यांत मोठया प्रेमाने मला साबोर येत ते म्हणार—‘माझ नाव वेंनाक. तुला पिता भगवान वायदेव यांनी इंद्राच्या लावडीतून मला एकदा वाचवल होत ! तू रामाच्या कार्यासाठीं जालला आहेस, तुला मदत करण्याची माझी इच्छा आहे’ मी गळवडोत असल्यामुळ थोडें शकत नव्हतो, त्याचा निरोप घेऊन पुढे निघालो यानंतर

संप्रभाता सुरवा मला शिळून टाकण्याचो धमकी वेत माझ्या पुढे जावो मी तिच्या सांगितलें की मी एका महत्त्वाच्या काम-गिरीवर निघलो आहे काम संपून मी परत येईन तेन्हा तू मला खातकस तरी जालेल. पण तिने माझें म्हणण ऐकल नाहीं मी सूक्ष्म शरीर बाधण करून तिच्या तोंडात घुसलो आणि दुसऱ्याच क्षणी बाहेर आलो. तेन्हा सुरसाने मला जाणीव दि देऊन पुढे रवाना केलें. नंतर काही जंतदावर माझ्या छायेला कोणी तरी पकडलें. ती सागरात राहणारी एक राजकीण होती. माझा निववाच सावा, मी पुन्हा रूप रच घरण करून तिच्या घाटीरात गेलो आणि तिच हृदय काढून बाहेर पडलो. नंतर

बला कळल की तिचं नाव होत सिंधिका! पंतर ती जंकेपर्वत पोचले, लपत-छपत संकेत प्रवेश केला तेथे लंका एका विद्यालंकाय राजासोच्या स्वरूपात थाह्या लमोर घेऊन उभो राहिली. मी तिचा पराभव केला आता मी सीतेचा शोध सुरू केला. रावणाच्या धरी सीता सजा दिसली नाही. एका ब्रह्म उद्यानात शंवटी मला ती दिसली तिची काया कुण झालेली होती. मयंकर राक्षसीच्या घोळवयात शाकमुक्ति सीता बसलेली होती!"

बला सीतेन आपण स्वतः जे काही पाहिल ते सर्व समग्र हनुमानने वानरांना सांगितलं शंवटी ती म्हणाला

"सीता महान् पतिव्रता आहे तिच्या पाहिलाच माझ्या मनात तिच्याविषयी अपार भक्ति-भावना निर्माण झाली ती एक वीररानी आहे. आपल्या पतीन रावणाचा वध करावा अशी तिची इच्छा आहे. आपण सर्व जण मिळून सहज रावणाचा वध करू शकतो मला वाटलं अस करून घेतोला घऊन राम-लक्ष्मणाकड गेल तर 'करी छान होईल' खरं म्हणजे रावणाला मी एकटा हो गाऊ शकतो. इद्रजितची अस्त्रे माझा नाश करू शकणार नाहीत तुम्ही म्हणालात तर मी इद्रजितला ही ठार करू शकतो. जांबवान आणि अंगद त्या सर्व राक्षसांचा वध करू शकतील. दोन म्हणजे राक्षस जाहेत-मेद आणि द्विविद काणाच्या ही हानून धरण घणार नाही असा वर त्यांना मिळालेला आहे बोला, आता तुमचं काय म्हणणं आहे?"

हनुमानचं म्हणण मान्य करीत अंगद म्हणाला-"होय, तुज बोलण बरोबर आहे. सीतेचा शोध लावून तिला बरोबर न घेता परत जाणं योग्य नाही. अस आपण केले तर ती मांडो चूक होईल. आम्ही सीतेला पाहिलं पण तिला घऊन आलो नाही अस आपण रामाला कसे सांगणार? काही खास रक्षसांचा वध तू केलाच आहेस, आता फारच थोडे काम शिल्लक आहे. सीतेला घऊनच आपण रामाकड जाऊ या

तेव्हा जांबवान अंगदाला म्हणाला-
तू जे म्हणतोस ते तस ठीक आहे पण एक गोष्ट बिसरून चालणार नाही. रामाची आज्ञा असेल त्याप्रमाणेच आपण वागल पाहिजे. म्हणून रामाच्या आज्ञेनुसार जे करावच तेच आपण करू."

सीता काठ आहे माचा शोध घ्यायला रामाने वानरांना सांगितलं होय. सीतेला घेऊन या अस तर रामाने मुळीच सांगितलं नाही. हनुमानचं वानरांना सांगितलं की सीता त्याच्या बरोबर घायला ठेवत नाही.

वानर सदांनी जांबवानच म्हणण मान्य केलं कारण सीतेला पाहिल्याची वार्ता ताबडतोब रामाकड जाऊन सांगितली पाहिजे. सधे वानर आकाशमार्गाने निघाले आणि भुवलावरील जणू नन्दनवन अशा मधुवनात पोचले. मधुवनाचं तरक्षण करण्यासाठी सुवीरान आपला मामा दधिमुल याची निमंत्रित केलेली होती.

मधुवनात पांजलाच मधुपान करण्यासाठी वानरांनी अंगदाला अनुमति मागितली. आणि अंगदान त्यांना परवानगी दिली. सीतेला शोधून काढण्याच्या आनंदान सधे वानरांनी भरपूर मधुपान केलं. एकमेकांना अधिक पिण्यासाठी उत्तेजन देऊ लागले. सर्व वानर माऊ-माचू लावले. काही वानर तर वेड्यासारखे हसू लागले. काही बसुद्ध

होऊन जमिनीवर पडले. काही सेरावेरा पळू लागले, तर काही हवेत उडू लागले. काही वानर आरडा-ओरडा करू लागले. काही वानर एकमेकांचे हात घरून चकाकार लावू लागले. नशेत काही जण आपल्या गुप्त शोष्ठीबाबत एकमेकांशी बंजू लागले. काही वानर तोंड जाऊन एकमेकावर पडत होते. कुणाला ही आपल्या शरीराची सुड राहिली नाही.

अशा प्रकारे वानरांनी मधुवनातील सधे शरू सपवून टाकली, झकंघे नाही तर आता ते वृक्षांचा विच्छेद करू लागले. यावर दक्षिमत रागाने लाल झाला आणि त्याने सर्व वानरांना मधुवनातून बाहेर

अंगदाच्या या बोलण्यावर सर्व वानर

सुख झाले. मधुवनाचे जे पहारेकरी त्याच्या वाटेत बाड आले त्यांना ते माहून टाकून लागले आणि मधुवन करीत असताना वानरांनी आडावरील सर्व फळे खाऊन टाकली. त्यांना आद्वनपारा आठा कांणो राहिल्या नाही. पोयटी संपूर्ण मधुवन ध्वस्त झाले.

हा अगत्या पाहून दक्षिमुख यांत अमू शकला नाही आपल्या सैन्यासह जोरजोरात आरोळ्या ठोकत वानरांशी युद्ध करायला तो निघाला.

दक्षिमुख अंगदाचा आक्षेप होता, पण या नात्याचा काहीही विचार न करता अंगदाने त्याला शोधून काढले. बाळा निरुपाय होऊन दक्षिमुख आपल्या लोकांसह सुप्रोवाकडे गेला.

दक्षिमुखाने जव्हा सुप्रोवाच्या पायांवर होतं ठंबलं तेव्हा सुप्रोव अमळ घाबरला. त्याला वाटले काही तरी महान संकट कोसळले आहे. त्याने विचारले—“अरे, मशी मत्स्या पायांवर काय लोळण घेत आहेस? उठ, असा ही न घाबरता सांग तर खरं झालं काय? मधुवनावर काही संकट तर नाही ना आलं?”

दक्षिमुख म्हणाला—“महाराज, आपलं बरीच कुसरणं बांध्या या आपल्या काळाने

जायला सांगितलं. पण त्याची आज्ञा कोणीही मानली नाही. मग दक्षिमुखाने काहींना समजाऊन सांगितलं, तर काहींना धमकावणी दिली. आता वानरांमध्ये राहवेना, ते दक्षिमुखावर तुटून पडले. नि त्याच्या माथल्या नकांणी ओरबाडून अनेक प्रकारे त्रास देऊ लागले.

हनुमान वानरांना म्हणाला—“तुम्ही मनसोक्त प्या, तुम्हाला कोणी मग केलं तर मी त्याच्याकडे पाहून बईन!”

“हनुमानाने कुरकुरे करायला सांगितलं तरी मी ते करीन मग अन्कमं करायला सांगितलं तर का बरं करणार नाही?” अगस पक्षेत म्हणाला,

ज करण्याचे साहस कोणा केवढा आहे, तो बऱ्याच आता मधुवनात चालला आहे अगद वरी वानरांनी आज मधुवनात प्रवेश करून पहारेकऱ्यांना माग पीट केली, आकड मधुपान करून चुप बसले नाहीत बरेचसे मद्य सांठून ठाकले. तुमच्या बद्दल ही त्यांना भय राहिल नाही अस वाटतय।'

दक्षिण अक्षः सुधीवाकड आला होता तेव्हा राम-लक्ष्मण ही मित्रवत होते दक्षि-मुखाला इतका चिंतामन पाहून लक्ष्मणाने सुधीवाला विचारला हा का बरे इतका दुःख आहे?"

तेव्हा सुधीवाने लक्ष्मणाला निवेदन केले आपण सीतेचा साथ धण्यासाठी ज्या

वानराना दक्षिण दिशेला पाहिले होते त्यांनी मधुवनात येऊन मधुपान करून शिगाणा चालविला आहे अस हा सांगतोंय त्यांनी सीतेला नक्कीच पाहिले असले पाहिजे नाहीतर मधुवनात प्रवेश करण्याचे साहस ते करणार नाहीत त्यांच्यातील हनुमानाला सीतेचा पत्ता जखर लागला असला पाहिजे हे त्याम आलं असलं तर त्यांचे केल असेल, तुमच्या कोणाचा हे काम जमण्यासारखे नाही जांबवान अगद नि हनुमान एकच असले तर पराजय केल्या भयान! लक्ष्मणा, तू ही नोट विचार कर बर सीतेला त्यांनी सोडून काढले नसेल तर असा जतनाय ते कधी करणार नाहीत मधुवन ब्रह्मानं माझ्या घडिलांना दिलेल बरदान आहे."

हे सर्व ऐकून लक्ष्मणाला फार आवड झाला

सुधीव दक्षिमुखाला म्हणाला-"वानरांनी मधुपान केले असले तर कळू दे ते आपले काम फक्त करून आलं आहेत, म्हणून मी त्यांना माफ करतो पण त्यांनी आवल हे काम कस पूर्ण केले हे जाणून घ्यायला मी नि राम-लक्ष्मण अगदी उतावले झाली आहेत

हे ऐकून दक्षिमुखाची सर्व चिंता दूर झाली राम-लक्ष्मण नि सुधीव यांना

अभिवादन करून त्याने सर्वांचा निरोप घेतला आणि असा आज्ञा तसा मधुवनात पोचला मग तो अगदाला म्हणाला-

"अगद, माझ्या सहकाऱ्यांनी तुझ्या मार्गात अडथळा बाणला म्हणून तू रागावू नकोस तू तर मन्तराज गणेश, तुझा या मधुवना वर संपूर्ण अधिकार आहे चूक मीच केली, मला समज कर तुम्ही भव जण परत आला आहोत हे जाणून राजा सुधीवाला फार आनंद झाला आहे सुधीवाने माझ्या करवी तुला निरोप पाठविला आहे की तुम्ही सर्वांनी ताबडतोब आऊन त्यांना भेटावे"

तेव्हा अगद वानराना म्हणाला-"आपण इथ पोचल्याची वार्ता रामापर्यंत गेली आहे अस विसतय आता आपल्याला लगेच तयार गेल पाहिजे मधुपान करून आता तुमचा थकवा गेला असेल आता दूध थांबून काय करायचेय?"

सब वानर ताबडतोब निघायला तयार झाले. अगदान आज्ञा दिली नसली म्हणून काय झालं त्याची इच्छा त्यांना आज्ञा-सारकी होती अगद आकाशात उडाला, तसेच सारे वानर ही साथे निघाले मधु-गर्जना करीत ते सुधीवाकड जायला निघाले त्यावेळी सुधीवाने रामाला निवेदन केले "वानराना सीतेला पाहिले याबाबत काहीच शक नाही अथवा मी दिसेल

सुधीवीनंतर ते परत आलेच नसते आपल कार्य पूर्ण केल्यावाचून अगद झेला भटायला गणारच नाही. मधुवनात वानरांनी मधुपान केलच नसत सीतेचा शोध लागला अस समजायला आता काही हरकत नाही. हे रामा, आता तुजो काळजी संपली अस समज"

बलात आकाशात मिहळवनि करीत धणारे वानर त्यांना दिसले मग काही क्षणातच सर्व वानर सुधीवा समोर जमिनी-वर उमरले

हनुमानाने रामाला माण्डांग नमस्कार करून म्हणले- मी सीतेला पाहिले! ती खुशाल आहे" रामान मोठया प्रमान हनुमानाकडे पाहिले

तो हनुमानका म्हणाला-“हनुमान, सीता कोठे आहे? ती माझ्या सवधो काय विचार करीत आहे? काही ही न लपवता मला सर्व विस्ताराने साग”

सर्व वानरांनी हनुमानाला विनंती केली “साग लूच माना सगळी वार्ता”

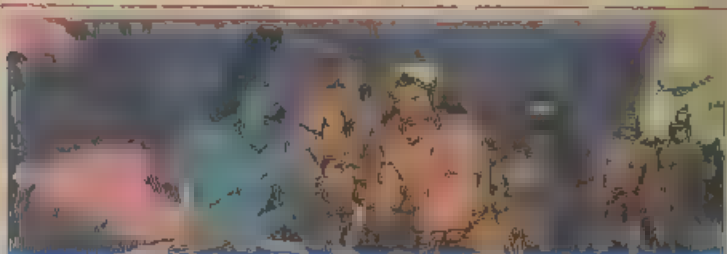
सीता ज्या दिशेला होती, तिकडे वळून हनुमानाने नमस्कार केला. नंतर सांतेज दिलेला मणी हनुमानाने रामाला दिला आणि सीतेला त्यात कसे पाहिले हे सांगायला सुरुवात केली

“शहर कोसाल्या अन्तरावर असलेला समुद्र पार करून मी सांतेला कोष करायला गेला तेथे रावणाची रुक्मा नगरी होती त्या नगरीत राक्षसिणाच्या गराड्यात दुबळ्या झालेल्या सांतेला मी पाहिले सांतेला तेथे जो जाम होत होता तो पाहून मला फार वाईट वाटले. मी जेव्हा तिच्या पाहिले तेव्हा तिने आत्महत्या करायचा निश्चय केलेला होता मी तिच्या कसे तरी विषयासात घेऊन या

निश्चयापा

जव्हा चित्रकूट पर्वतावर होता त्यावेळी एक कावळ्याची भटना सीतेने मला सांगितले होता माईने हा बुडामणी मोठ्या भक्तिभावाने आपल्या जवळ ठेवलेला होता मी मला म्हणाली की मी तुम्हाला नि सुमोवाला जाऊन सांगायला तो एक माहिना भरच जिवत राहू शकेल. म्हणून समुद्र पार करून जाण्याचा लवकरच काही तरी उपाय-योजना करा

हनुमानाने दिलेला बुडामणी छातेशी बळून राम ओक्सा-बोझी रडू लागला त्याच्या बरोबर लक्ष्मणही रडला. डाळपातील जेथु पुसत राम बुडोवाला म्हणाला- हा बुडामणी पाहून माझ्या हृदयात कशी काळया-काळज होत आहे हा मणी जनकाने माझे दिला होता त्याच्या वळी मीनेत हा मणी आपल्या हाक्यावर धारण केला होता हा पाहून मला दशरथ नि जनक यांचे आठवण पत आहे मात मला जणू सांतेच्या पाहिल्याचा भास होत आहे”

बुद्धीची परीक्षा

आपल्या परिवारात सर्वात बुद्धिमान कोण आहे, याची परीक्षा करावी असा विचार एकदा शिरीशनगरचा राजा विजयवर्धन याच्या बनावत जाला आपले धने इतरकारी कर्मचारी जाण नोकर-चाकर यांना एका जागी बसवून त्याने विचारले-“अग्निकुंडात उडी मारवी, तर माझ्याबरोबर तुम्ही उडी माराल? मी समुद्रात उडी घेतली तर तुम्हीही घ्याल?”

सगळे नुसतेच एकमेकांकडे टकायका पाहू लागले पण शिखराज याचाच एक कर्मचारी माग उठून म्हणाला ‘महाराज, मी जाण्याबरोबर अग्निकुंडात तांबडलेच उडी मारो पण समुद्रात उडी मारेलकी असेच तर कपया येना पंधरा विंगड्यांनी पुरत बावी”

राजाने विचारले-‘मीट काय साग’ तुला जाण्याचा प्राणांची काहीच पर्वा नाही? वत् अग्निकुंडात उडी मारायला तयार वसलेच नू समुद्रात उडी मारायला मृतका मागतोस?”

शिखराज याचा ज्ञानाला-‘क्षया कराली महाराज! मुलाबाळांचा धनो काहे मी अग्निकुंडात उडी मारून आपण आपला प्राण थोड्याच गमवाज? म्हणूनच मी आपणबरोबर अग्निकुंडात तांबडलेच उडी मारायची तयारी दाखवामी पण समुद्रात उडी मारायची गोष्ट निराळी. आपण गीत शकता, आपण सगळ उडी माराल पण मला कुठं पोहोडा येत? ते अगोबर निमून व्यावं म्हणून पंधरा दिवसांची पुरत मागितली मी!”

या उत्तरावर राजा तसू तावला आणि शिखराज सर्वात बुद्धिमान असल्याच घोषित करून राजाने त्याची भूय प्रशंसा केली.

-कु. पुजा दामले

पाच भाकरी

घोंडिबा आणि मनोहर नावाचे दोघे प्रवासी बरीच लांबची वाघा उरकून एका संध्याकाळी एका खानावळवालीकडे येतले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी ते जेव्हा आपापल्या पुढल्या प्रवासासाठी पुढे निघाले तेव्हा म्हाताऱ्या खानावळवालीने प्रवासात खाण्यासाठी दोघांनाही जाड जाड भाकरींच्या दोन पोटाच्या बांधून दिसवा. घोंडिबा काहीसा मोठ्या अन्नाचा आणि कंजुष प्राणी होता. म्हातारीने त्यांचा हा स्वभाव ओळखूनच घोंडिबाच्या पोटातील तीन तर मनोहरच्या पोटातील दोनच भाकरी घातल्या होत्या.

सुलवातीचा प्रवास दोघांना एकाच रस्त्याने करायचा असल्यामुळे दोघेही बरोबरच चालत राहिले. दुपारच्या वेळी एका तलावाकडीं असलेल्या दाट झाडीखाली ते पोचले. तेथेच जेवण उरकायचे ठरवून तलावावर हातपाय धुवून दोघेही झाडा-

खाली येऊन बसले आणि त्यांनी आपापल्या पोटाच्या खोदल्या. घोंडिबाला आपल्या पोटातील तीन, तर मनोहरला दोनच भाकरी भाषलेल्या आढळल्या.

“पाहिलेत म्हातारी कशी खवडूस आहे? पोटातील तीन दोनच भाकरी बांधल्या आहेत!” मनोहर काहीसा चिडून म्हणाला.

यावर हुनत हुसत घोंडिबा म्हणाला— “अरे, दोन-दोन भाकरी तरी आपण कुठे खाऊ शकणार आहोत? हं, आपण तेवढ्या संपवू शकलो, तर उरलेली एक भाकरी आपण वर्षी-वर्षी वाटून खाऊ! मग तर खाल्ले?”

दोघे जायला सुलवास करणार, इतक्यात त्याच झाडाखाली नामदेव नावाचा माणखी एक यात्रेकरू आला.

“बाबांनो, मी सुकेत मरायला टेकलोय! तुमच्यातून थोडे अन्न मला पण दिलेत तर

उपकार होतिला बघा माझ्यावर!” नामदेव दोघांना म्हणाला.

“बाबा! अवश्य या आज्ञाबरोबरच येवायला. आमच्या जवळच्या भाकरी आपल्या तिघांना अपुऱ्या नाही पडायच्या.” घोंडिबा आनंदाने आगंतुकाचे स्वागत करीत म्हणाला.

घोंडिबा एवढे म्हणायनाच अवकाश, कि नामदेव ताबडतोब त्याच्याबरोबर येऊन बसला. त्या तिघांनीही त्या पाच भाकरी वाटून खाल्ल्या. आतांना नामदेवने आपल्या जवळचे पाच भाणे घोंडिबाच्या हातावर ठेवत छुटजाता प्रकट केली. घोंडिबा ‘नको-नको’ म्हणत असतानाही ते पाच भाणे वेळूनच नामदेवने आपला रस्ता सुधारला. घोंडिबा त्यातले दोन भाणे मनोहरला देऊ करत म्हणाला— “हे दोन भाणे तुपच्या वाटयाचे. माझ्या तीन भाकरी होत्या म्हणून तीन भाणे माझे!”

“बा, बा! हा तर सरळसरळ अन्माय आहे. भाकरी काय आपण नामदेवला विकल्या होत्या थोरपणाच! त्याने आपण दोऊन पैसे घिलेत. तेव्हा दोघांनी अडीच अडीच भाणे बेग बरोबरच होईल.” असे म्हणून मनोहरने आपली दोन पैसे मागितले. दोन पैसे देण्याबद्दल घोंडिबाची काही तक्रार नव्हती, पण मनोहरच्या कंजुषपणाचा मात्र त्याला राग आला.

“मग तर चलाच माझ्याबरोबर. पुढे येणाऱ्या गावात जाऊन तिथल्या पाटका-कडून आपण निवडा करून घेऊ. ती म्हणस ते प्रमाण, कवूल?” घोंडिबाने विचारले.

दोघेही बाणखी पुढे गेल्यावर एका नाकात पोचले. तेथल्या पाटकासमोर दोघांनी आपापली कंफियत मांडली.

पाटलाने दोघांचेही ऐकून घेतल्यावर मनोहरकडे बघून तो म्हणाला— “असा माझा निवाडा ऐकून घ्या. नामदेवने जे पाच भाणे दिले, त्यातले चार भाणे घोंडिबाला मिळायला हवेत आणि तुला एकच आणा मिळाला पाहिजे. तेव्हा तू दोन अन्नधान्यांची एक आणा घोंडिबाला परत कर.”

हा न्याय ऐकून नामदेव काट पडला! वर्षा बाटा मिळायचा तो कुठेच गेला, अन् एवढा एक आणा परत करायचा म्हणजे काय? "पाटीलबाबा, हा कुठला न्याय तुमचा? वामच्या भाकरीची तळ्या पाहिळी, तरी मला दोन आणे मिळायला पाहिजेत ना? आपण तर मला एकच आणा मिळावा असं म्हणताय, हे कसं काय?" कंबूप मनोहर विचारू लागला.

"ही सांगतीच तेच न्याय आहे. माझं म्हणणं नीट ऐकून घे. पाच भाकरींची वाटणी तुम्ही कशी केलीत ते सांग बरे?" पाटलाने विचारलं.

"हो, सांगतो की! आम्ही एकेका भाकरीचे तीन तीन सारखे तुकडे केले जसे पाच भाकरींचे पंधरा तुकडे झाले. आम्ही तिघांनी ते सारखे वाटून पाच पाच तुकडे घेतले." मनोहर उत्तरला.

"ठीक आहे. तुझ्या भाकरीचे एकूण किती तुकडे झाले?" पाटलाने विचारलं.

"सहा." मनोहरने सांगितले.

"मग त्यातले पाच तर तुच खाल्लेस अन् फक्त एक तुकडा नामदेवला दिलास. पण धोंडिबाच्या भाकरीच्या नऊ तुकड्यां-पैकी त्याने चार नामदेवला दिले. नामदेवने एकूण पाच तुकडे खाल्ले आणि पाच आणे दिले. त्याने तुझ्या भाकरीतला एकच तुकडा खाल्ला, म्हणून तुला फक्त एक आणाच मिळावा आणि धोंडिबाच्या चार तुकड्यांचे त्याला चार आणे मिळाने बरोबर ना?" पाटलाने आपल्या निवाड्याचे स्पष्टीकरण दिलं.

आता नाइलाजाने मनोहरने आपल्या दोन आप्यांपैकी एक आणा धोंडिबाला परत केला आणि आपल्या लोभीपणावद्दल स्वतःलाच शिक्षा देत आपल्या रस्त्याने चालता झाला. पाटलाची बुद्धिमानी आणि तर्कसंगत निवाड्याची स्तुति कळत धोंडिबादेही आपला रस्ता सुधारला.

हरदासाची मूळपदावर

वोखुरला गोवर्धन आणि गंगाधर नावाचे दोन मित्र. एका दिवशी बंध्याकाळी ते दोघं गंगारच्या घाटच्या बाजारासाठी निघाले. इतक्यात दुधाचा बडा बोव्यावर बेंतचेलं कुशीस त्यांच्यासमोरून गेलं.

"बा, बा! जंगलात तिकुन झाला की! आपल नक्की प्रलंब होईल." गोवर्धन म्हणाला. गोवर्धनचा शकून-अपणकुनावर मोठा निश्वास! "हं! ही जंगली आंघोळी तुम्ही कल्पना आहे झालं! जे म्हणून तेच होणार असतं. असला अंधविश्वास सोडून दे पायुडे." गंगाधर म्हणाला. मंदर ते दोघं गंगारच्या गावी पोचले. तिथे रस्त्याच्या कडेला एक साखू घाबरा देत होता अन् बरेचसे लोक त्याला वेळून ते ऐकत होते. दोघं मित्रही लपसं तिथे थांबले.

साखू आपल्या माथ्यात अंधविश्वासाबद्दल कढावून टीका करत होता. "सकुन आणि शिका देण बरोबर विश्वास ठेवण्याचा मूळपदा करू नका. जघं तो रोठ्या माथ्याने सांगत होता. सोकांबरा त्याचा चांगला प्रभाव पडत होता.

"बा बा! दारण किती भायश्वांनी बाहोत! अशा महारम्याने घाबरा ऐकून आपण तर पुत झाले दुपा! साखूने मोठी महत्वाची गोष्ट सांगितली." गंगाधर म्हणाला. कप ती असही म्हणाला की-"बघ! जाता तुम्ही अंधविश्वास सोडून दे गोवर्धन."

"हो हो! तुम्हां म्हणणं अगदी बरोबर आहे. की बलून निघतामाथ म्हणालो होतो न, दुष्काच्या परबाचा शकुन चापला झाला? बघ, तसंच कानं ना? चांगल्या लडुगाचा ताप असला झाला, की आपल्याला चांगलं चांभण ऐकायला मिळालं!" गोवर्धन आपल्याच तालात म्हणाला.

-सो. देवसी रणमवरे

पुस्तकी वैद्य आणि अनुभवी वैद्य

श्रीमुख नावाच्या एका तरुणाची आपण

महान वैद्य बनावे अशी तीव्र इच्छा होती. दंडकारण्यात रहाणारा दिव्यात्म नावाच्या मुनीला वैद्यक शास्त्राचे सूक्ष्म ज्ञान आहे, असे कळल्याने श्रीमुख अनेक जडचणींना तोंड देऊन दिव्यात्मकडे पोचला.

श्रीमुखची धाढा व जिज्ञासा यांवर क्लृप्त होऊन मुनीने त्याला शरीरशास्त्र व वन-तील रुंद, मुळे व अन्य सर्व वनस्पतींचे सूक्ष्म असेही उपयोग समजावून देऊन त्याला निरनिराळ्या रोगांची चिकित्सा-पद्धती सविस्तर शिकवली.

एके दिवशी दिव्यात्म श्रीमुखला म्हणाला—“पुत्रा, माता तुला विश्वाभ्यास तर संपला. पण येथे म्हणून चिकित्सा करायला सुरुवात करण्यापूर्वी तू एकाद्या कुशल वैद्याच्या हाताखाली मदतनीस म्हणून काही काळ काम कर.”

शुद्धला साध्यांग नमस्कार करून त्याचा आशिर्वाद घेऊन श्रीमुख चिक्पूर नावाच्या नगरात पोचला. तेथे क्वातिप्राप्त असे चार वैद्य होते. त्या चारातही सदानन्द हा जास्त समर्थ मानला जाई. या सदानन्द-लाच भेटून त्याच्याशी बोलावे असे श्रीमुखला वाटले. परंतु तो तर सदाच रोग्यांनी वेढलेला आणि आपल्या कामात व्यस्त असलेला दिसे. म्हणून श्रीमुख प्रथम बाकी तिघांना जाऊन भेटला.

त्या तिघांना श्रीमुख म्हणाला—“महाराज, रोगचिकित्सा करणाऱ्या वैद्यांची प्रथम शरीरशास्त्र, रोगलक्षण आणि वनस्पतिशास्त्र यांचा मुळातून अभ्यास करायला हवा. माझ्या गुडजीनी मला प्रथम एकाद्या समर्थ वैद्याच्या हाताखाली काही दिवस काम करून पगच स्वतंत्रपणे काम सुरू करायचा सल्ला दिला आहे. पण आपण

तर वैद्यकशास्त्रात माझ्यापेक्षा मुळीच खंढ नाही आहात, म्हणून माझी तुम्हाला अस्ती वितती आहे की तुम्ही सदानन्द वैद्याशी परिचय करून घेण्यास मला मदत करावी.”

उत्तरावाकल तिचेही बंध त्याला म्हणाले—“त्या सदानन्दचे केवळ तबीयत थोर म्हणून त्याला हा लौकिक प्राप्त झाला. नाहीतर खर पाहता त्याला माझ्या-इतकही वैद्यशास्त्राचं ज्ञान असं नाहीय. तो जो जी औषध देतो, ती सर्व एकदकी-तिकडकी चौकळी करून मगच देतो. प्रथम मला त्याच्या वा लबाडीची कल्पना नव्हती, म्हणून सुरुवातीला मीही त्याला पुढेकडे मदत केली. माझ्याकडून मिळालेल्या ज्ञानाच्या माधुर्यानेच तर तो आज माझ्या-पेक्षाही मोठा वैद्य बनून बसलाय.”

या हुकीकतीवर श्रीमुखचा मुळीच विश्वास बसला नाही. त्याने काही दिवस सदानन्दच्या बराबर मजर ठेवली आणि नंतर या तीन वैद्यांच्या सांगण्यात तथ्य आहे असा त्याने शोध लावला. शोध सर्वतोपरी पूर्ण करण्यासाठी तो स्वतःच एका रोग्याचे सोप मेऊन उदागण्यनचे गेला आणि केवळ एकाद्या पंडितालाच कळू शकतील अशी काही रोगलक्षणे त्याला सांगितली. सदानन्दने त्याला चार दिवसांनी पुन्हा यायला सांगितले.

चार दिवसानंतर श्रीमुख पुन्हा जेव्हा गेला, तेव्हा सदानन्द त्याला म्हणाला—“तुम्हा रोग-निवारणाचे तीन मार्ग आहेत. कोणतही औषध न घेता, केवळ मी सांगेन त्या माझ्या एक वर्षपर्यंत खास रहाणे—हा पहिला मार्ग. दुसरा मार्ग म्हणजे, मी जी औषध देईन ती खात राहून चार महिने-पर्यंत पथ्यपाणीही संभालणे आणि तिसऱ्या मार्गाचे एकाच जाठबडपात रोग बरा करता येईल. पहिल्या मार्गाची की एक हजार रुपये, दुसऱ्याची तीन हजार आणि तिसऱ्या मार्गाची पाच हजार. तुला कोणता मार्ग पसंत असेल तो सांग. म्हणजे मी तुम्हा काही परीक्षा करून त्याप्रमाणे चिकित्सा करीन.”

श्री. कल्याणी देसाई

बांदोबा

हे ऐकून श्रीमुख फारच आवर्च्यचकित झाला. सदानन्दकडे प्रशंसात्मक दृष्टीने पहात तो त्याला म्हणाला—“तुम्ही कोणी सर्वसामान्य वैद्य वाटत नाहीत. या रोगाचे आजपर्यंत केवळ बोन घातले होते. माझे गुरु दिव्यात्म यांनी तीन महिन्यांपूर्वी तिसरा मार्ग बरेच संशोधन करून सोपून काढला होता. आपणाला तोही माहीत आहे, हे विशेष!”

आता सदानन्दने विचारले—“जोहो! तर तू दिव्यात्मचा शिष्य होय? या रोगाची चिकित्सा-पद्धत जाणव्यासाठी मी म्हणूय आज्ञा आस भाणूस दिव्यस्वकडे पाठवला होता. विचाराने आपल्या उत्तराबरोबरच

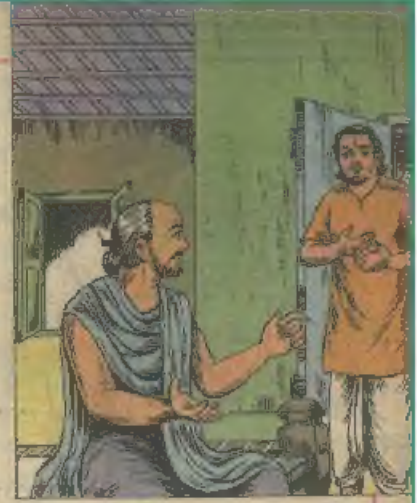
तुझ्याबद्दलही लिहिणे होतं. पण इतक्या थोड्या काळात तुला हा रोग कसा काय झाला? अन् तुला स्वतःलाच उपाय माहीत असून तू माझ्याकडे का आलास?”

श्रीमुखने गावर आगल्याला बोलला अन् नव व आपला उद्देश सदानन्दला सांगून विचारले—“पण आपण वैद्यक कुठे, कुणाजवळ शिकला? या सद्गुरूत केवळ आपल्याच इतका लौकिक झुवा याच कारण काय बरे? अन् उपचारासाठी तर तुम्ही इतरपेक्षा जास्त फी आकारता, याच कारण काय असावं?”

सदानन्द ओता त्याला आपली कहाणी सांगू लागला. वस्तुतः तो वैद्य नव्हताच. पोट भरण्यासाठी कोणा वैद्याकडे औषध घेता-कचं काम तो करी. पण ते करता करता तो अत्यंत ज्वरपूर्वक वैद्यकीय काम पहात व समजून घेत राहिला. निरनिराळे रोग व त्यांचे निवारण याबद्दल तो कुतूहलाने विचारत असे. एक दिवस त्या वैद्याचा मृत्यु झाला. त्याचे सारे मातलग घेऊन त्याचा पैसाजवळा वगैरे घेऊन गेले. पण त्यावेळी जे रोगी वैद्याकडून औषधामागी करून घेत होते त्यांची अर्धवट राहिलेली चिकित्सा सदानन्द पुरी करत राहिला. सर्व रोगी चांगले बरे झाले आणि त्यांनी सदानन्दच्या ज्ञानाची

क्षूप तारीफ केली. इतकेच नव्हे, तर त्यांनी प्रचारही केला की, येलेल्या वैद्यापेक्षाही सदानन्दची परीक्षा काकणभर सरसच असते, त्याचा हातगुणही फार चांगला आहे—इत्यादि. पण वैद्यकाशास्त्राचे गीटसे सात नसताना उपचार करणे सदानन्दला भावेना. यासाठी कुठे जाऊन तो शिक्षण घेऊ शकला नाही. आपल्या कुटूंबासाठी काही न काही करणे त्याला मागच होते. म्हणून ते गाव सोडून सदानन्द चित्र-पुरला आला, आणि जीवलोच्या लोकांकडे कामासाठी विचारू लागला.

सदानन्दच्या बोटखीचा एक वैद्य त्याला म्हणाला—“हे पहा सदानन्द, मला वैद्यक-शास्त्रातल्या बऱ्याचशा खुब्या माहीत आहेत, पण मला 'चांगला वैद्य' म्हणून कोर्ती भाज लाभली नाही. पण मी एकलंग्य की गुज्ञा हातगुण चांगला आहे, म्हणून मी एक चांगला सल्ला देतो बघ! तू आपल्या गावात 'एक चांगला वैद्य' म्हणून नाव कमावक होतस. मी इथे अशा प्रचार करीन की, एक महान वैद्य आपल्या चित्रपुरला आला आहे. तुझ्याकडे येणाऱ्या रोग्यांची लक्षण पाहून, उपाय मी सांगत जाईन. याचा प्रकार मी तुला मदत करू शकेन. तुला जो कयाई होईल त्यांतली काही मला देत जा.”

सदानन्दने हा प्रस्ताव मान्य केला आणि तो म्हणाला—“ठीक आहे, असंच करू या. पण माझ्या आज्ञानामुळे एकाद्या रोग्याचं काही नुकसान झालं तर मान मी औषधी-प्रचार करणं सोडून देईन.”

त्या दिवसापासून ज्याबद्दल स्वतःला माहीत असेल, अशा रोगांच्या चिकित्से-बद्दल अन्य वैद्यांना पैसे देऊन सदानन्द माहिती करून घेऊ लागला. अशा तऱ्हेने त्याने चांगला तात्त्विक मिळवला.

आपली ही तारी हकिकत सांगून सदानन्द श्रीमुखला म्हणाला—“गुरुकडे शिक्षण निराळं. पण ते शिक्षण जेव्हा अन्य वैद्यांकडून ध्यावं लागत तेव्हा त्यावर सर्व